

Regeringens proposition

1998/99:44

Ändringar i lagen (1986:436) om näringsförbud

Prop.
1998/99:44

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 26 november 1998

Göran Persson

Mona Sahlin
(Närings- och handelsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt gällande regler i lagen (1986:436) om näringsförbud har åklagaren en exklusiv rätt att ansöka om näringsförbud. Genom förslaget får även kronofogdemyndigheten rätt att ansöka om näringsförbud och tillfälligt näringsförbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs under förutsättning att åklagaren förklarat sig avstå från att ansöka. Ansökningar om näringsförbud och tillfälligt näringsförbud som grundar sig på betalningsunderlåtelse och konkurs skall enligt förslaget handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Motsvarande gäller frågor om upphävande av förbud, förlängning av tiden för avveckling, dispens, återkallelse av dispens och förlängning av näringsförbud.

För att göra det möjligt att kunna ingripa med näringsförbud även i fall där någon lämnat sin post strax före ett konkursutbrott skall näringsförbud kunna omfatta inte bara den som var ställföreträdare för den juridiska personen när den försattes i konkurs utan även den som innehade en sådan ställning senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten.

Vidare föreslås att tillsynen över efterlevnaden av meddelade näringsförbud skall utövas av samtliga kronofogdemyndigheter.

Ändringarna bygger delvis på förslag från Näringsförbudslagsutredningen i betänkandet, Ett effektivare näringsförbud (SOU 1997:123).

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1999.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud.....	4
3	Ärendet och dess beredning	11
4	Gällande ordning.....	12
5	Utredningens förslag.....	13
6	Ändrade regler för näringsförbud	15
6.1	Allmänna synpunkter på utredningens förslag.....	15
6.2	Personkretsen.....	16
6.3	Talerätt	17
6.4	Tillfälligt näringsförbud	19
6.5	Förfarandet i domstol	21
6.5.1	Handläggning enligt ärendelagen.....	21
6.5.2	Sammanträde.....	22
6.5.3	Rätt till ombud eller offentlig försvarare.....	24
6.6	Tillsynen.....	25
7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	27
8	Kostnader m.m.....	27
9	Författningskommentar.....	27
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud.....	27
Bilaga 1	Näringsförbudslagsutredningens lagförslag.....	33
Bilaga 2	Remissinstanser som har yttrat sig över Näringsförbudslagsutredningens betänkande Ett effektivare näringsförbud (SOU 1997:123)	40
Bilaga 3	Lagrådsremissens lagförslag.....	41
Bilaga 4	Lagrådet	48
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 november 1998..	50

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:436) om näringsförbud dels att 4, 8, 10, 13, 15, 17, 18, 21, 22, 24 och 26 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 8 a–d §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Har näringsverksamhet bedrivits av en juridisk person får, under de förutsättningar som anges i 1–3 §§, näringsförbud meddelas, i fråga om

kommanditbolag: komplementär,

annat handelsbolag: bolagsman,

aktiebolag och försäkringsbolag: ledamot och suppleant i styrelsen samt verkställande direktör och vice verkställande direktör,

bankaktiebolag, sparbank och ekonomisk förening: ledamot och suppleant i styrelsen,

europaisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige: företagsledare,

om denne begått brottet i näringsverksamheten eller innehade sin ställning när betalningen av skatt, tull eller avgift underläts eller den juridiska personen försattes i konkurs.

Första stycket gäller också den som i annan egenskap än där sägs faktiskt har utövat ledningen av en näringsverksamhet eller utåt har framträtt som ansvarig för en enskild näringsverksamhet.

Under de förutsättningar som anges i 2 § får näringsförbud även meddelas den som innehade sin ställning enligt första stycket senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten.

8 §

Talan om näringsförbud förs i tingsrätt av allmän åklagare. Angående utredningen och förfarandet i mål om näringsförbud skall, om inte annat föreskrivs i denna lag, i tillämpliga delar gälla vad som i allmänhet är

Talan om näringsförbud i samband med brott förs i tingsrätt av allmän åklagare. Angående utredningen och förfarandet i mål om näringsförbud skall, om inte annat föreskrivs i denna lag, i tillämpliga delar gälla vad som i

¹ Senaste lydelse 1996:314.

föreskrivet om mål som rör allmänt åtal för brott där straffet är fängelse i högst ett år. Tvångsmedel enligt 24 och 25 kap. rättegångsbalken får dock inte tillgripas i fråga om näringsförbud.

Talan om näringsförbud grundat på 2 § får tas upp av samma tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen.

allmänhet är föreskrivet om mål som rör allmänt åtal för brott där straffet är fängelse i högst ett år. Tvångsmedel enligt 24 och 25 kap. rättegångsbalken får dock inte tillgripas i fråga om näringsförbud.

8 a §

Allmän åklagare får ansöka om näringsförbud i de fall som avses i 1 a och 2 §§, om han inte för talan om det enligt 8 §. Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att ansöka om näringsförbud, får ansökan i stället göras av kronofogdemyndigheten. Om inte annat föreskrivs i denna lag, handläggs ett ärende om näringsförbud enligt 1 a och 2 §§ enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Om kronofogdemyndigheten ansökt om näringsförbud i tingsrätten företräder Riksskatteverket staten i högre domstol.

8 b §

Ett ärende om näringsförbud tas upp av tingsrätten i den ort där näringsidkaren har sitt hemvist. Om näringsidkaren inte har hemvist i Sverige, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

I de fall som avses i 2 § får ärendet tas upp av den tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen.

8 c §

I ärenden som gäller näringsförbud skall tingsrätten hålla sammanträde, om detta inte är uppenbart obehövligt.

Om sammanträde hålls skall tingsrätten bestå av en lagfaren

domare och tre nämndemän. Ärendet skall avgöras av samma domare.

Vid omröstning gäller reglerna i 29 kap. rättegångsbalken.

Utöver vad som följer av lagen (1996:242) om domstolsärenden får rätten förelägga nytt vite eller förordna om hämtning till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag, om den som ansökan riktas mot trots föreläggande om personlig inställelse inte inställer sig till sammanträdet eller inställer sig genom ombud.

8 d §

Rätten får i ärenden om näringsförbud förordna offentlig försvarare för den som avses med förbudsyrkandet om det finns särskilda skäl. I fråga om offentlig försvarare gäller bestämmelserna i rättegångsbalken.

I fråga om rättegångskostnader tillämpas i ärenden om näringsförbud 31 kap. rättegångsbalken.

10 §

Är det uppenbart att grund för näringsförbud föreligger, får rätten meddela förbud för tiden till dess frågan om näringsförbud slutligt har avgjorts (tillfälligt näringsförbud).

En fråga om tillfälligt näringsförbud tas upp på yrkande av åklagaren. Innan ett förbud meddelas skall den som yrkandet avser få tillfälle att yttra sig, om det inte finns anledning att anta att han har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

Rätten får hålla förhandling för frågans prövning. Till förhandlingen skall den som avses med yrkandet kallas personligen. I kallelsen skall han upplysas om att frågan kan avgöras även om han inte inställer sig. Om förhandlingen gäller i tillämpliga delar föreskrifterna i 24 kap. 14 § rättegångsbalken.

En fråga om tillfälligt näringsförbud tas upp på yrkande av åklagaren. *Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att yrka förbud, får yrkande om tillfälligt näringsförbud i stället framställas av kronofogdemyndigheten.* Innan ett förbud meddelas skall den som yrkandet avser få tillfälle att yttra sig, om det inte finns anledning att anta att han har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

Frågor om tillfälligt näringsförbud som prövas utan samband med brott handläggs enligt 8 a–d §§. I övriga fall tillämpas vad som sägs i 8 §.

Bifalls *en talan* om näringsförbud, får rätten i domen självmant förordna om tillfälligt förbud.

Bifalls *ett yrkande* om näringsförbud, får rätten i domen *eller beslutet* självmant förordna om tillfälligt förbud.

13 §

Om rätten meddelar ett tillfälligt näringsförbud innan talan om näringsförbud har väckts, skall den utsätta en tid inom vilken sådan talan skall väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som bedöms nödvändigt. *Är den utsatta tiden inte tillräcklig, får rätten medge förlängning, om åklagaren före tidens utgång gjort framställning om sådan.*

Om rätten meddelar ett tillfälligt näringsförbud innan talan om näringsförbud har väckts *eller ansökan kommit in till rätten*, skall den utsätta en tid inom vilken sådan talan skall väckas *eller ansökan lämnas in*. Tiden får inte bestämmas längre än vad som bedöms nödvändigt. *Om den utsatta tiden inte är tillräcklig, och om åklagaren eller kronofogdemyndigheten före tidens utgång begär att tiden skall förlängas, får rätten medge sådan förlängning.*

15 §

Har talan om näringsförbud inte väckts inom utsatt tid, och har en framställning om förlängning av tiden inte heller *inkommit*, skall ett beslut om tillfälligt näringsförbud omedelbart upphävas. Detsamma gäller om talan återkallas eller lämnas utan bifall eller om det inte längre finns skäl för det tillfälliga näringsförbudet. Om talan bifalls, skall rätten pröva om det tillfälliga näringsförbudet fortfarande skall gälla.

Har talan om näringsförbud inte väckts *eller en ansökan inte kommit in till rätten* inom utsatt tid, och har en framställning om förlängning av tiden inte heller *kommit in*, skall ett beslut om tillfälligt näringsförbud omedelbart upphävas. Detsamma gäller om talan *eller ansökan* återkallas eller lämnas utan bifall eller om det inte längre finns skäl för det tillfälliga näringsförbudet. Om talan *eller ansökan* bifalls, skall rätten pröva om det tillfälliga näringsförbudet fortfarande skall gälla.

17 §

Ett lagakraftvunnet beslut om näringsförbud får upphävas på ansökan av den som förbudet avser, om det senare kommer fram att han inte hade grovt åsidosatt sina åligganden i näringsverksamhet.

Beträffande mål om upphävande av förbud gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 8 § *om talan om förbud*. Ett sådant *mål* tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt målet om näringsförbud. *Målet får i stället* tas upp av rätten

För ärenden om upphävande av förbud gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 8 a § *samt 8 c § andra och tredje styckena*. Ett sådant *ärende* tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt målet *eller ärendet* om närings-

i den ort där sökanden har sitt hemvist, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Mål om upphävande av förbud får avgöras utan huvudförhandling, om saken ändå kan utredas tillfredsställande. Har rätten beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart att detta inte behövs.

Rättens beslut om att upphäva ett näringsförbud skall gälla omedelbart.

förbud. *Ärendet får även tas upp av rätten i den ort där sökanden har sitt hemvist, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. I ärendet är den myndighet som yrkat näringsförbud eller myndigheten i den ort där sökanden har sitt hemvist motpart till sökanden.*

Ett ärende om upphävande av förbud får avgöras utan sammanträde, om saken ändå kan utredas tillfredsställande.

18 §²

En domstol som meddelar beslut om näringsförbud eller om tillfälligt näringsförbud får fastställa en begränsad tid efter vilken förbudet skall gälla, om tiden behövs för avvecklingen av näringsverksamhet, anställning, uppdrag, delägarskap i handelsbolag eller aktieinnehav som anges i 6 och 7 §§. Rätten får föreskriva vilka åtgärder som får vidtas eller som skall vara förbjudna under denna tid och vad den som fått näringsförbud i övrigt då har att iaktta.

Om det föreligger synnerliga skäl, får tiden för avveckling förlängas på ansökan av den som fått förbudet.

Beträffande mål om förlängning av tiden för avveckling gäller vad som sägs om upphävande av förbud i 17 § andra och tredje styckena.

För ärenden om förlängning av tiden för avveckling gäller vad som sägs i 17 § andra och tredje styckena.

21 §

En fråga om dispens får prövas i samband med dom om näringsförbud eller beslut om tillfälligt näringsförbud eller efter en senare gjord ansökan.

När en fråga om dispens prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra och tredje styckena.

En fråga om dispens får prövas i samband med dom eller beslut om näringsförbud eller beslut om tillfälligt näringsförbud eller efter en senare gjord ansökan.

22 §

Talan om återkallelse av dispens förs av allmän åklagare. När frågan prövas i ett särskilt mål, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra stycket. Målet får dock tas upp även av den tingsrätt

Ansökan om återkallelse av dispens får göras av allmän åklagare. Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att ansöka om återkallelse, får ansökan i stället

² Senaste lydelse 1996:314.

som tidigare prövat frågan om dispens.

göras av kronofogdemyndigheten. När frågan prövas i ett särskilt ärende gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra och tredje styckena. Ett sådant ärende får dock tas upp även av den tingsrätt som tidigare prövat frågan om dispens.

Prop. 1998/99:44

24 §³

Tillsyn över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs utövas av *de kronofogdemyndigheter som är tillsynsmyndigheter i konkurs. Tillsynen ankommer på den kronofogdemyndighet som är tillsynsmyndighet för konkurser som handläggs vid tingsrätten i den ort där den som är underkastad* förbudet är bosatt.

Tillsynsmyndigheten har för tillsyn enligt första stycket rätt att få biträde av polismyndighet.

Om det finns skäl att misstänka att ett förbud överträds eller att den som fått dispens enligt 19 § åsidosätter vad som åligger honom i den verksamhet som avses med dispensen, eller vad som rätten föreskrivit i samband med att den beviljade dispens, skall *tillsynsmyndigheten* göra anmälan om förhållandet till åklagaren.

Tillsyn över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs utövas av *kronofogdemyndigheten* i den ort där den som *har meddelats* förbudet är bosatt eller, om denne inte är bosatt i Sverige, av *kronofogdemyndigheten i Stockholm.*

Kronofogdemyndigheten har för tillsyn enligt första stycket rätt att få biträde av polismyndighet.

Om det finns skäl att misstänka att ett förbud överträds eller att den som fått dispens enligt 19 § åsidosätter vad som åligger honom i den verksamhet som avses med dispensen, eller vad som rätten föreskrivit i samband med att den beviljade dispens, skall *kronofogdemyndigheten* göra anmälan om förhållandet till åklagaren.

26 §⁴

Ett näringsförbud som överträds skall förlängas med högst fem år om det inte finns särskilda skäl att underlåta förlängning. Sker flera förlängningar, får den sammanlagda tiden för förlängning inte vara mer än fem år. Talan om förlängning skall väckas innan förbudstiden har gått ut.

När en fråga om förlängning

Ett näringsförbud som överträds skall förlängas med högst fem år om det inte finns särskilda skäl att underlåta förlängning. Sker flera förlängningar, får den sammanlagda tiden för förlängning inte vara mer än fem år. Talan om förlängning skall väckas *eller ansökan därom göras* innan förbudstiden har gått ut. *Talan*

³ Senaste lydelse 1996:314.

⁴ Senaste lydelse 1996:314.

prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 8 § om mål om näringsförbud.

väcks eller ansökan görs av åklagaren. Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarat sig avstå från att yrka förlängning, får ansökan i stället göras av kronofogdemyndigheten.

När en fråga om förlängning prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 8 a–d §§ och 17 § andra stycket.

I 20 § finns bestämmelser om återkallelse av dispens när ett förbud överträds.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1999.
 2. Den nya lydelsen av 4 § skall endast tillämpas i de fall då konkursansökan kommit in till tingsrätten senare än ett år efter ikraftträdandet.
 3. Om en talan har väckts före lagens ikraftträdande gäller äldre bestämmelser.

3 Ärendet och dess beredning

Lagen (1986:436) om näringsförbud tillkom som ett led i kampen mot den ekonomiska brottsligheten med huvudsakligt syfte att hindra oseriösa näringsidkare från att driva näring.

Frågan om näringsförbudsinstitutet fungerar effektivt har aktualiserats i olika sammanhang. Förslag om en översyn i olika avseenden av reglerna om näringsförbud har vid flera tillfällen förts fram i motioner i riksdagen.

Näringsförbudsutredningen föreslog i sitt betänkande, Ett renodlat näringsförbud (SOU 1995:1) bl.a. att näringsförbud skulle kunna meddelas enbart på grund av brott. Utredningens förslag genomfördes till vissa delar (prop. 1995/96:98, bet. 1995/96:LU22, rskr. 1995/96:212, SFS 1996:314). Ändringarna trädde i kraft den 1 juli 1996 och innebar bl.a. skärpningar i fråga om näringsförbud i anledning av brott. En presumtion infördes som innebär att näringsförbud vid viss kvalificerad brottslighet skall anses påkallat från allmän synpunkt, om inte särskilda skäl talar mot det. Någon förändring i fråga om näringsförbud i anledning av betalningsunderlåtelse och konkurs infördes ej. Bestämmelserna för dessa fall behölls oförändrade. I propositionen angavs att frågan om näringsförbud i anledning av betalningsunderlåtelse och konkurs borde utredas ytterligare.

Regeringen bemyndigade den 14 mars 1996 chefen för Närings- och handelsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att bl.a. se över bestämmelserna om betalningsunderlåtelse och konkurs m.m. i lagen om näringsförbud. Utredningen (dir. 1996:20) antog namnet Näringsförbudslagsutredningen.

Näringsförbudslagsutredningen överlämnade den 30 september 1997 betänkandet, Ett effektivare näringsförbud (SOU 1997:123). Utredningens lagförslag finns i *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Närings- och handelsdepartementet (dnr N97/2805).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 5 november 1998 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 3*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

Regeringen har i propositionen följt Lagrådets förslag och synpunkter. Dessutom har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten. Regeringen kommer att behandla Lagrådets synpunkter i författningskommentaren.

4 Gällande ordning

Ändamålet med lagen (1986:436) om näringsförbud är främst att förhindra att personer som i näringsverksamhet orsakar stora skador skall kunna fortsätta med det. Det skall gå att ingripa med förbud i fall när det framstår som stötande att en person som begått allvarliga oegentligheter i näringsverksamhet fortsätter att driva näring. Institutet skall också ha en allmänpreventiv verkan. Näringsförbud skall dock kunna komma i fråga bara vid kvalificerade fall av illojala förfaranden.

Näringsförbud kan komma i fråga vid brott, betalningsunderlåtelse och konkurs (1, 1 a och 2 §§). För att näringsförbud skall kunna meddelas förutsätts således att näringsidkaren gjort sig skyldig till brottslighet som inte är ringa, eller i avsevärd omfattning underlåtit att betala skatt, tull eller avgift eller försatts i konkurs och förfarit grovt otillbörligt mot sina borgenärer eller på annat sätt grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamhet.

De grundläggande förutsättningarna för näringsförbud är att näringsidkaren i angivna fall grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamhet och att förbud är påkallat från allmän synpunkt. Vid prövningen av om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt skall det särskilt beaktas om åsidosättandet varit systematiskt, syftat till betydande vinning, medfört eller varit ägnat att medföra betydande skada eller om näringsidkaren tidigare dömts för brott i näringsverksamhet. Sedan den 1 juli 1996 finns en presumtionsregel som innebär att om näringsidkaren i näringsverksamheten gjort sig skyldig till brott för vilket det lägsta föreskrivna straffet är fängelse i sex månader skall näringsförbud anses påkallat från allmän synpunkt, om inte särskilda skäl talar mot det (3 § andra stycket).

Beträffande den personkrets som kan drabbas av ett förbud gäller att det kan vara fråga om en enskild näringsidkare eller företrädare för olika juridiska personer (1, 1 a, 2 och 4 §§). Även den som i annan egenskap faktiskt har utövat ledningen av en näringsverksamhet eller utåt framträtt som ansvarig för en enskild näringsverksamhet kan komma i fråga för ett näringsförbud.

Näringsförbud skall meddelas för en viss tid, lägst tre år och – sedan den 1 juli 1996 – högst tio år (5 §).

Den som har ålagts ett näringsförbud får inte driva näringsverksamhet och inte heller äga, bilda eller inneha vissa funktioner (ledamot, suppleant, verkställande direktör, vice verkställande direktör eller företagsledare) i juridiska personer eller faktiskt utöva ledningen av näringsverksamhet (6 §). Sedan den 1 juli 1996 gäller även ett förbud för den som har näringsförbud att vara firmatecknare för juridisk person (6 § första stycket 6). Sådana verksamheter som är skyddade av grundlag är undantagna från näringsförbudsreglerna (6 § tredje stycket).

Näringsförbud beslutas av domstol på talan av åklagare (8 §). Åklagaren har en exklusiv talerätt i frågor om näringsförbud. Talan

behöver inte väckas inom viss tid. Om det grova åsidosättandet utgörs av endast brott, gäller dock att detta inte får vara preskriberat.

Om det är uppenbart att det föreligger grund för näringsförbud, kan domstolen förordna om tillfälligt näringsförbud, som gäller tills förbudsfrågan har avgjorts slutligt. Det finns två typer av tillfälliga näringsförbud, dels de som kan meddelas under utredningsstadiet innan domstolens prövning av ett slutligt näringsförbud ägt rum, dels de som kan meddelas efter domstolens slutliga prövning, men innan beslutet vunnit laga kraft. Ett tillfälligt näringsförbud gäller omedelbart om inte annat förordnas (10 och 11 §§).

I vissa fall kan domstolen upphäva ett näringsförbud eller ett tillfälligt näringsförbud (15–17 §§).

I samband med ett beslut om näringsförbud får domstolen fastställa en begränsad tid för näringsidkaren när han kan avveckla sin förbjudna verksamhet (18 §).

Domstolen har också möjlighet att undanta viss verksamhet eller anställning eller visst aktieäggande från förbudet (19–22 §§).

Tillsynen över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs utövas av de kronofogdemyndigheter som är tillsynsmyndigheter i konkurs. Tillsynsmyndigheten har för sin tillsyn rätt att få biträde av polismyndighet (24 §). Tillsynen innebär att myndigheten t.ex. skall övervaka att avveckling sker av befintlig näringsverksamhet, att vederbörande inte startar något nytt företag och att den som fått dispens från näringsförbud inte åsidosätter vad som åligger honom.

Patent- och registreringsverket för ett register över alla näringsförbud och tillfälliga näringsförbud. Samtliga näringsförbud och tillfälliga näringsförbud som meddelats efter den 1 juli 1996 kungörs i Patent- och registreringsverkets tidning, Kungörelser.

Den som överträder ett näringsförbud eller ett tillfälligt näringsförbud kan dömas till fängelse i högst två år. Vid ringa brott är straffet böter eller fängelse i högst sex månader (25 §).

En överträdelse av ett näringsförbud kan medföra förlängning av förbudet med högst fem år. Beslutas det fler förlängningar får den sammanlagda tiden för förlängning inte vara mer än fem år (26 §).

5 Utredningens förslag

Utredningen har föreslagit att lagen (1986:436) om näringsförbud skall ersättas av en ny lag om näringsförbud i syfte att förenkla och effektivisera institutet. I förslaget ingår att möjligheterna att meddela näringsförbud utvidgas.

Enligt nuvarande ordning krävs att näringsförbud skall vara påkallat från allmän synpunkt. De omständigheter som konstituerar detta är ofta svåra att bevisa för åklagaren och kravet har vållat tillämpnings-svårigheter. Utredningen har föreslagit att rekvisitet påkallat från allmän synpunkt utmönstras ur lagen och ersätts av presumtionsregler för näringsförbud där presumptionen kan brytas om särskilda skäl talar mot förbud.

Presumtion för näringsförbud gäller enligt utredningens förslag i tre fall:

1. vid betalningsunderlåtelse som uppgår till minst sex basbelopp,
2. vid brott för vilket det lägsta föreskrivna straffet är fängelse i sex månader eller vid upprepad brottslighet som inte är ringa,
3. vid konkurs om näringsidkaren två eller flera gånger tidigare under de senaste tio åren i den egenskapen varit inblandad i konkurser, det s.k. flerkonkursfallet.

Utgångspunkten är att om någon av de angivna förutsättningarna föreligger skall detta i sig innebära en välgrundad misstanke om ett grovt åsidosättande för vilket näringsförbud skall presumeras. I utredningens förslag ställs det inte upp något särskilt krav på att näringsidkaren också måste grovt ha åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamhet eller – i konkursfallet – att näringsidkaren måste ha förfarit grovt otillbörligt mot sina borgenärer. Det ankommer sedan på näringsidkaren att göra gällande att särskilda skäl talar mot näringsförbud. Om näringsidkaren kan göra sannolikt att särskilda skäl talar mot näringsförbud är detta tillräckligt för att bevisbördan skall läggas på den som för talan eller ansöker om näringsförbud.

Enligt utredningens förslag skall näringsförbud också kunna meddelas vid grova åsidosättanden av bl.a. marknads- och konkurrensrättsliga regler, arbetsmiljö- och miljöregler eller civilrättsliga skyldigheter. Det skall enligt utredningens förslag vara möjligt att meddela näringsförbud enbart på grund av sådana åsidosättanden.

Företrädare för juridiska personer som lämnar sina poster strax före ett konkursutbrott skall enligt utredningens förslag kunna meddelas näringsförbud. Personkretsen föreslås således bli utvidgad till att omfatta inte bara den som innehade sin ställning när den juridiska personen försattes i konkurs utan även den som innehade en sådan ställning senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten.

Enligt utredningens förslag skall även andra myndigheter än åklagarmyndigheten ha rätt att ansöka om näringsförbud som inte grundar sig på brott och att ombesörja de utredningar som behöver göras dessförinnan. Kronofogdemyndigheten skall ha rätt att ansöka om näringsförbud i betalningsunderlåtelse- och flerkonkursfallen samt i fall av andra grova åsidosättanden. Vidare får kronofogdemyndigheten enligt förslaget framställa yrkande om tillfälligt förbud. Konsumentverket, Konkurrensverket, Arbetarskyddsstyrelsen, Statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller de ytterligare myndigheter som regeringen bestämmer får i fall av andra grova åsidosättanden ansöka om näringsförbud. I dessa fall skall enligt utredningens förslag ärendet handläggas vid tingsrätten enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Tingsrätten skall dock alltid hålla ett sammanträde i ärendet, om detta inte är obehövligt.

Tillsynen över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs skall enligt utredningens förslag utövas av kronofogdemyndigheterna. Den som har meddelats näringsförbud skall vara skyldig att en gång varje halvår upplysa kronofogdemyndigheten om sina ekonomiska och personliga förhållanden i den utsträckning som myndigheten begär det. Kronofogdemyndigheten får enligt utredningens förslag förlänga förbudstiden om anmälnings- och upplysningskyldigheten inte fullgörs.

Utredningen beräknar att dess förslag kommer att medföra att ytterligare cirka 100 näringsförbud kommer att meddelas årligen och anser att det finns anledning anta att antalet utredningar om näringsförbud kommer att öka. Vidare anser utredningen att det främst är kronofogdemyndigheterna som behöver en resursförstärkning.

6 Ändrade regler för näringsförbud

6.1 Allmänna synpunkter på utredningens förslag

Flertalet remissinstanser har avstyrkt utredningens huvudförslag om en presumtion för näringsförbud med möjlighet att bryta presumtionen om särskilda skäl talar mot ett förbud. Tekniken med en s.k. omvänd bevisbörda strider enligt dessa remissinstanser mot grundläggande rättssäkerhetskrav och är inte förenlig med svensk rättsuppfattning.

När det gäller utredningens förslag om att även andra grova åsidosättanden skall kunna föranleda näringsförbud är några remissinstanser positiva till utredningens förslag däribland Konsumentverket. Verket anför att man vid flera tillfällen tidigare efterlyst möjligheter att meddela näringsförbud på grund av systematiska eller grova överträdelser av den konsumentskyddande lagstiftningen. En majoritet av remissinstanserna anser dock att den föreslagna regeln är alltför allmänt hållen och för vagt formulerad och därför inte uppfyller grundläggande krav på förutsebarhet och tydlighet. Vissa av remissinstanserna ifrågasätter dessutom behovet av en sådan regel.

De flesta remissinstanserna avstyrker också förslaget om utvidgad talerätt och anser att det skulle uppkomma kompetenskonflikter och samordningsproblem. Några remissinstanser kan dock tänka sig att kronofogdemyndigheten får möjlighet att ansöka om näringsförbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs.

Under förutsättning att näringsförbud vid konkurs bygger på ett konstaterat grovt åsidosättande kan vissa remissinstanser tänka sig att personkretsen utökas på så sätt att ett näringsförbud kan omfatta inte bara den som var ställföreträdare för den juridiska personen när den försattes i konkurs utan även den som innehade en sådan ställning senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten.

Flera remissinstanser för också fram synpunkten att det är för tidigt att ändra på lagen redan nu eftersom den skärptes så sent som den 1 juli 1996 och att erfarenheter av tillämpningen bör avvaktas innan nya ändringar görs.

Mot bakgrund av den skarpa kritik som framförts av remissinstanserna mot utredningens huvudförslag, som innebär införande av presumtioner för näringsförbud i vissa angivna fall, bedömer regeringen att det inte är möjligt att nu föreslå så ingripande ändringar.

Regeringen delar visserligen utredningens uppfattning att näringsförbud i princip bör kunna meddelas även vid andra grova överträdelser än de som nu omfattas av lagen om näringsförbud. Det gäller till exempel överträdelser av den konsument- och marknads-

rättsliga lagstiftningen. Regeringen har dock förståelse för remissinstansernas kritik mot den föreslagna bestämmelsens utformning och bedömer det inte möjligt att nu genomföra förslaget om näringsförbud vid andra grova åsidosättanden. Regeringen har dock för avsikt att återkomma i frågan i ett senare sammanhang.

6.2 Personkretsen

Regeringens förslag: Den personkrets som kan meddelas ett näringsförbud i konkursfallet skall utvidgas till att omfatta inte bara den som var ställföreträdare för den juridiska personen när den försattes i konkurs utan även den som innehade en sådan ställning senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten. För att näringsförbud i detta fall skall kunna komma i fråga förutsätts att näringsidkaren förfarit grovt otillbörligt mot borgenärerna eller att han på något annat sätt grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamheten.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera av remissinstanserna, däribland *Riksåklagaren*, *Statsåklagaren för speciella mål*, *Kronofogdemyndigheterna i Stockholm och Malmö*, *Sveriges Akademikers Centralorganisation*, *Landsorganisationen i Sverige* och *Svenska Kreditmannaföreningen*, tillstyrker utredningens förslag. *Riksskatteverket* och *Sveriges Industriförbund* tillstyrker förslaget under förutsättning att nuvarande regler om förutsättningarna för näringsförbud behålls, dvs. att näringsförbud vid konkurs förutsätter ett grovt åsidosättande.

Justitiekanslern och *Företagarnas Riksorganisation* avstyrker förslaget men utgår då ifrån att det bygger på en presumtion i konkursfallen.

Skälen för regeringens förslag: För att en ställföreträdare enligt nuvarande regler skall kunna drabbas av näringsförbud förutsätts att vederbörande innehaft sin ställning när den juridiska personen försattes i konkurs. Det är inte ovanligt att en styrelseledamot eller en verkställande direktör lämnar sin post strax före ett konkursutbrott och i stället sätter in någon annan. Om inte brott eller betalningsunderlåtelse i samband med näringsverksamheten har förekommit under den tid som vederbörande var ställföreträdare för den juridiska personen uppstår idag bevissvårigheter. Åklagaren måste kunna visa att vederbörande – utan att vara registrerad ställföreträdare – faktiskt har utövat ledningen av näringsverksamheten när den juridiska personen försattes i konkurs. För att göra det möjligt att kunna ingripa med näringsförbud även i fall där någon lämnat sin post strax före ett konkursutbrott bör, som utredningen föreslagit, näringsförbud omfatta även den som var ställföreträdare för den juridiska personen senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten. Tiden ett år har ansetts lämplig då en kortare tid inte har avsedd verkan. Längre tid än ett år bör inte komma i fråga av rätts-säkerhetsskäl. Förslaget att utvidga personkretsen får naturligtvis inte

drabba ställföreträdare som avgår i protest mot missförhållanden i bolaget. För att näringsförbud i detta fall skall kunna komma i fråga förutsätts, liksom i andra fall, att åklagaren kan visa att näringsidkaren under den tid han var ställföreträdare förfarit grovt otillbörligt mot borgenärerna eller att han på något annat sätt grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamheten.

6.3 Talerätt

Regeringens förslag: Kronofogdemyndigheten skall få möjlighet att ansöka om näringsförbud i de fall som avses i 1 a och 2 §§ lagen om näringsförbud, dvs. vid betalningsunderlåtelse och konkurs under förutsättning att åklagaren förklarat sig avstå från att ansöka om näringsförbud. Om kronofogdemyndigheten ansökt om näringsförbud i tingsrätten skall Riksskatteverket företräda staten i högre domstol.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens till viss del. Utredningen har också föreslagit att kronofogdemyndigheten skall kunna ansöka om näringsförbud i fall av andra grova åsidosättanden och att även andra myndigheter skall ha rätt att ansöka om näringsförbud i dessa fall.

Remissinstanserna: *Stockholms tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Domstolsverket, Statsåklagaren för speciella mål, Konkurrensverket, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Industriförbund och Svenska Bankföreningen* anser samtliga att åklagaren bör ha en exklusiv talerätt i frågor om näringsförbud. Remissinstanserna framhåller särskilt risken för samordningsproblem och kompetenskonflikter som kan uppkomma om flera myndigheter får rätt att ansöka om näringsförbud. *Domstolsverket och Svea hovrätt* påpekar att utredningen inte föreslagit några regler för utredningsarbetet inom dessa andra myndigheter som ger rättssäkerhetsgarantier motsvarande förundersökning i brottmål (23:4 rättegångsbalken). *Justitiekanslern, Riksåklagaren, Riksskatteverket, Sveriges Domareförbund, Sveriges Ackordscentral och Kronofogdemyndigheterna i Göteborg, Malmö samt Härnösand* tillstyrker förslaget att kronofogdemyndigheten skall ha rätt att ansöka om näringsförbud i betalningsunderlåtelse- och konkursfallen. Riksskatteverket anser dock att kronofogdemyndighetens talerätt skall vara subsidiär och att Riksskatteverket bör föra talan i överrätt.

Förslaget att låta flera myndigheter ansöka om näringsförbud tillstyrks av *Uppsala universitet* och *Landsorganisationen i Sverige*. *Kronofogdemyndigheten i Stockholm* delar utredningens bedömning att det kan vara effektivt att ge andra myndigheter möjlighet att föra talan om näringsförbud och att andra myndigheter kan vara väl så skickade att föra sådan talan.

Skälen för regeringens förslag: Den rådande ordningen med polisen som utredningsorgan för frågor om näringsförbud och åklagaren som ensam taleberättigad inför domstol har i allt väsentligt fungerat väl åtminstone i de fall där talan om näringsförbud helt eller delvis grundat

sig på brott. Utredningen i näringsförbudsdelens har då som regel varit av begränsad omfattning. Ofta har endast några extra frågor ställts till den misstänkte under förundersökningen och svaren finns redovisade i förundersökningsmaterialet. Även inför tingsrätten har en förhållandevis begränsad tid av brottmålsrättegången tagits i anspråk för att närmare utreda näringsförbudsfrågan. Vad däremot gäller näringsförbud i anledning av betalningsunderlåtelse eller konkurs har det förekommit mycket få fall där förbudstalan rört endast dessa grunder.

Vad gäller fördelarna med åklagarens exklusiva talerätt är det positivt att endast en myndighet har talerätt. Praktiska svårigheter med bl.a. samordning och kompetenskonflikter undviks helt. Vidare har åklagarna en processvana som är överlägsen andra myndigheters.

Vad gäller nackdelarna med en exklusiv talerätt för åklagarna har det riktats kritik mot att utredningen hos åklagare och polis ofta tar lång tid. Detta har sin grund delvis i otillräckliga resurser hos dessa myndigheter. Det kan dock inte helt bortses ifrån att åklagarnas främsta roll består i att bekämpa brottslig verksamhet. Det kan inte uteslutas att i de fall där frågor om näringsförbud uppkommer utan att dessa har samband med brott dessa inte ges högsta prioritet. För en utökad talerätt talar också det faktum att kronofogdemyndigheterna besitter mer sakkunskap än åklagaren just när det gäller betalningsunderlåtelse- och konkursfallen. Det kan också antas att om kronofogdemyndigheten hade en rätt att ansöka om näringsförbud skulle redan detta i sig leda till att fler fall skulle komma under domstols prövning.

En möjlighet för kronofogdemyndigheten att ansöka om näringsförbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs skulle således enligt regeringens mening kunna leda till fler fall av näringsförbud enbart på dessa grunder. Till skillnad från utredningen anser dock regeringen i likhet med Riksskatteverket att kronofogdemyndighetens rätt att ansöka om näringsförbud bör vara subsidiär i förhållande till åklagarens. Det är således bara i de fall som åklagaren förklarat sig avstå från att ansöka om näringsförbud som kronofogdemyndigheten får ansöka om förbud. Genom denna ordning undviks till en del samordningsproblem och kompetenskonflikter. Kronofogdemyndigheten torde t.ex. komma att utnyttja sin talerätt i de fall där myndigheten genom anmälan funnit det påkallat att ansöka om näringsförbud men åklagaren förklarat sig avstå från detta. Enligt 9 § lagen om näringsförbud skall varje kronofogdemyndighet särskilt uppmärksamma när det kan finnas skäl att meddela näringsförbud grundat på betalningsunderlåtelse och anmäla förhållandet till åklagaren. Denna bestämmelse bör finnas kvar. En bestämmelse av motsvarande innebörd finns för konkursfallen i 7 kap. 16 § konkurslagen (1987:672) enligt vilken konkursförvaltaren skall underrätta åklagaren. Även denna bestämmelse bör finnas kvar för att ge åklagaren möjlighet att ta ställning till frågan om han avser att ansöka om näringsförbud eller inte.

Det kan vara så att åklagaren avstår från att ansöka om näringsförbud av den anledningen att näringsidkarens misskötsamhet har sin grund i sådana omständigheter som gäller betalningsunderlåtelse eller konkurs och att det därför är lämpligare att kronofogdemyndigheten ansöker om

förbud. I dessa fall kan kronofogdemyndigheten komma att utnyttja sin subsidiära talerätt.

I likhet med Riksskatteverket anser regeringen att Riksskatteverket bör företräda staten i högre domstol. Detta är en ordning som gäller enligt t.ex. lönegarantilagen (1992:497) och lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

När det gäller själva utredningsarbetet hos kronofogdemyndigheten saknas enligt regeringens mening anledning att införa en motsvarande bestämmelse som finns i 23:4 rättegångsbalken. I denna bestämmelse slås det fast en objektivitetsprincip. Vidare görs uttalanden om diskretion och inblandades integritet. Dessutom framhålls behovet av snabbhet samt att en förundersökning skall läggas ned om det inte längre finns anledning att fullfölja den. I 1 kap. 9 § regeringsformen har det slagits fast en objektivitetsprincip för all offentlig verksamhet. En myndighets skyldighet att iaktta takt och diskretion och att inte låta de inblandade utsättas för större intrång i den personliga integriteten än nödvändigt är visserligen inte lika tydligt uttryckt i regeringsformen. Detta får dock anses så självklart att det inte behövs något särskilt stadgande om detta i lagen om näringsförbud.

Vad gäller uppgifter som hänför sig till verksamhet som rör utredningar i frågor om näringsförbud gäller sekretess både hos åklagarmyndigheter och kronofogdemyndigheter. Detta följer av 5 kap. 1 § första stycket 3 sekretesslagen (1980:100). I 14 kap. 5 § sekretesslagen finns en bestämmelse om en parts rätt till insyn i mål och ärenden. Den mot vilken ett näringsförbud avses gälla bör ha rätt att ta del av det material som har tillförts ärendet. Några särskilda bestämmelser om detta behöver dock inte tas in i lagen om näringsförbud, eftersom detta redan följer av 14 kap. 5 § sekretesslagen.

6.4 Tillfälligt näringsförbud

Regeringens förslag: De nuvarande reglerna om tillfälligt näringsförbud skall behållas. En fråga om tillfälligt förbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs skall även kunna tas upp på yrkande av kronofogdemyndigheten under förutsättning att åklagaren förklarat sig avstå från att ansöka om förbud.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inte uttalat sig särskilt i frågan. *Riksåklagaren*, *Riksskatteverket* och *Kronofogdemyndigheten i Härnösand* tillstyrker förslaget att även låta kronofogdemyndigheten ansöka om tillfälligt näringsförbud. *Statsåklagaren för speciella mål* förordar en skärpning av lagstiftningen om näringsförbud på det sättet att det borde vara obligatoriskt för domstolen att pröva frågan om tillfälligt näringsförbud fram till dess att domen vinner laga kraft om domstolen bifallit talan om näringsförbud. *Sveriges Ackordscentral* föreslår att reglerna om tillfälligt näringsförbud avskaffas.

Skälen för regeringens förslag: Om det är uppenbart att grund för näringsförbud föreligger, får rätten meddela förbud för tiden till dess frågan om näringsförbud slutligt har avgjorts (10 § första stycket). Ett tillfälligt näringsförbud kan meddelas såväl innan en talan om slutligt näringsförbud har väckts som därefter. Även i samband med dom på slutligt beslut om näringsförbud kan ett tillfälligt förbud meddelas. Ett sådant beslut innebär detsamma som ett förordnande om att ett näringsförbud skall gälla utan hinder av att domen inte har vunnit laga kraft.

En fråga om tillfälligt näringsförbud tas upp på yrkande av åklagaren (10 § andra stycket). Bifalls en talan om näringsförbud, får rätten i domen självmant förordna om tillfälligt förbud (10 § fjärde stycket). Om inte annat har förordnats gäller ett beslut om tillfälligt förbud omedelbart (11 § första stycket). Högre rätt får vid överklagande omedelbart förordna att förbudet tills vidare inte skall gälla (12 § andra stycket).

Om ett tillfälligt förbud meddelas innan talan om näringsförbud har väckts, skall rätten sätta ut en tid inom vilken sådan talan skall väckas. Någon särskild tidsfrist har inte ställts upp. Tiden får dock inte bestämmas längre än vad som bedöms nödvändigt. På begäran av åklagaren kan rätten medge förlängning, om den utsatta tiden inte är tillräcklig (13 §).

Näringsförbudsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1995:1 s. 166) att den nuvarande regeln om tillfälligt näringsförbud skulle upphävas. Möjligheten att förordna att ett meddelat näringsförbud skall gälla utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft, skulle dock finnas kvar.

Regeringen ansåg emellertid att de nuvarande reglerna om tillfälligt näringsförbud skulle behållas (se prop. 1995/96:98 s. 29).

Ett viktigt skäl för att tillfälligt näringsförbud skall kunna åläggas är att man snabbt skall kunna avbryta en verksamhet som orsakar stora skador. Ett annat skäl är att det kan framstå som stötande om en person får fortsätta att driva näringsverksamhet, trots att det är allmänt känt att vederbörande gjort sig skyldig till omfattande oegentligheter.

Möjligheten att meddela tillfälligt näringsförbud utgör ett viktigt inslag i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Det har stor betydelse för effektiviteten hos näringsförbudet att det finns en möjlighet att snabbt kunna ingripa mot skadlig näringsverksamhet. Höga rättssäkerhetskrav måste emellertid ställas på en så ingripande åtgärd som ett tillfälligt förbud. I likhet med utredningen anser regeringen det nödvändigt att behålla rekvisitet uppenbart dvs. det måste vara uppenbart att grund för näringsförbud föreligger för att ett tillfälligt förbud skall kunna meddelas.

Även kronofogdemyndigheten bör ha rätt att ansöka om tillfälligt förbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs. Denna rätt bör dock, till skillnad från vad utredningen föreslagit vara subsidiär. Det är först om åklagaren förklarar sig avstå från att yrka förbud som kronofogdemyndigheten får ansöka om tillfälligt näringsförbud.

6.5.1 Handläggning enligt ärendelagen

Regeringens förslag: Ansökningar om näringsförbud och tillfälligt näringsförbud skall handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden i de fall som avses i 1 a och 2 §§, dvs. vid betalningsunderlåtelse och konkurs. Detta skall gälla oavsett om det är åklagaren eller kronofogdemyndigheten som ansöker om näringsförbud. Även frågor om upphävande av förbud, förlängning av tiden för avveckling, dispens, återkallelse av dispens och förlängning av näringsförbud skall handläggas enligt lagen om domstolsärenden.

Ett ärende om näringsförbud skall tas upp av tingsrätten i den ort där näringsidkaren har sitt hemvist. Om näringsidkaren inte har hemvist i Sverige skall ärendet tas upp av Stockholms tingsrätt. I de fall som avses i 2 § får ärendet tas upp av den tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen. I vissa fall kan ärendet tas upp av den tingsrätt som tidigare prövat frågan om förbud eller dispens.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslog ingen ändring av förfarandereglerna när åklagaren yrkar näringsförbud utan samband med brott dvs. vid betalningsunderlåtelse och konkurs. Några särskilda forumregler för ärenden om näringsförbud föreslogs inte heller av utredningen.

Remissinstanserna: *Stockholms tingsrätt, Riksskatteverket, Sveriges Industriförbund och Sveriges Advokatsamfund* anser att frågor om näringsförbud bör handläggas inom ramen för brottmålsförfarandet medan *Kammarrätten i Göteborg* är positiv till att lagen om domstolsärenden tillämpas. *Justitiekanslern* vill inte avstyrka att olika regelsystem för handläggningen hos domstolarna görs tillämpliga men förordar att lagen blir föremål för en utvärdering efter några års tillämpning. *Statsåklagarmyndigheten för speciella mål* avstyrker förslaget om förfarandet i domstol.

Skälen för regeringens förslag: Mål om näringsförbud handläggs för närvarande enligt reglerna i rättegångsbalken om brottmål. Utredningen har föreslagit att näringsförbudsfrågor utan samband med brott skall handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen). Enligt utredningen lämpar sig inte brottmålsreglerna särskilt väl när yrkandet om näringsförbud inte handläggs i samband med ansvarstalan. Utredningen har dock som förut nämnts inte föreslagit någon ändring i de fall åklagaren yrkar näringsförbud i anledning av betalningsunderlåtelse eller konkurs. Flera remissinstanser har uttryckt oro över att olika handlägningsregler kommer att gälla för näringsförbud om utredningens förslag genomförs.

I likhet med utredningen anser regeringen att brottmålsreglerna inte passar för handläggningen av näringsförbud som inte grundar sig på brott. Det är därför lämpligare att låta dessa frågor handläggas enligt ärendelagen. Lagen gäller handläggningen i tingsrätt av sådana rättsvårdsärenden som skall tas upp av tingsrätt och som inte skall handläggas

enligt rättegångsbalken. Om en annan lag än förvaltningslagen innehåller en bestämmelse som avviker från ärendelagen skall den bestämmelsen gälla. Syftet med ärendelagen är framför allt att åstadkomma en ordning som bättre passar sådana ärenden som är av mera kvalificerat slag. Utvecklingen har gått mot att ärenden av mer kvalificerat slag, t.ex. utsokningsärenden och skuldsaneringsärenden knutits till ärendelagen. För att få ett något mer enhetligt system bör, som utredningen också föreslagit, ärendelagen tillämpas vid handläggning av frågor om upphävande av förbud, förlängning av tiden för avveckling, dispens, återkallelse av dispens och förlängning av näringsförbud. Till skillnad från utredningen anser regeringen att ärendelagen också bör tillämpas i de fall åklagaren utnyttjar sin rätt att ansöka om näringsförbud i anledning av betalningsunderlåtelse eller konkurs. Utredningen föreslog att brottmålsreglerna skulle gälla för dessa fall vilket överensstämmer med nuvarande ordning. Motiveringen som utredningen angav var att åklagaren troligtvis inte kommer att föra sådan talan i någon större utsträckning. Även om det i framtiden kommer att bli mest vanligt att kronofogdemyndigheten ansöker om näringsförbud i dessa fall kan det inte uteslutas att det någon gång förekommer att åklagaren ansöker. Det förefaller inte ändamålsenligt att ha olika handlägningsregler beroende på vem som yrkar näringsförbud utan i stället bör samma förfaranderegler gälla.

För att underlätta valet av forum när det gäller ärenden om näringsförbud anser regeringen att särskilda forumregler bör införas i lagen om näringsförbud. Huvudregeln är att ett ärende om näringsförbud tas upp av tingsrätten i den ort där näringsidkaren har sitt hemvist. Om näringsidkaren inte har hemvist i Sverige skall ärendet tas upp av Stockholms tingsrätt. I de fall som avses i 2 §, dvs. vid näringsförbud i anledning av konkurs, får ärendet tas upp av den tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen. När det gäller vissa specialfall som t.ex. vid upphävande av förbud eller vid återkallelse av dispens kan ärendet tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt frågan om näringsförbud eller dispens.

6.5.2 Sammanträde

Regeringens förslag: Tingsrätten skall hålla ett sammanträde, om det inte är uppenbart obehövt. Om sammanträde hålls, skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Ärendet skall då avgöras av samma domare. Vid omröstning skall reglerna i 29 kap. rättegångsbalken gälla.

Om den som ansökan riktas mot inte inställer sig till sammanträdet eller inställer sig genom ombud trots föreläggande om personlig inställelse, får rätten förelägga nytt vite eller förordna om hämtning.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har föreslagit att sammanträde skall hållas om det inte är obehövt.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser har varit negativa till utredningens förslag om att sammanträde kan underlåtas om det är

obehövt. *Kammarrätten i Göteborg* anser att utgångspunkten måste vara att det skall hållas sammanträde. *Svea hovrätt* och *Riksskatteverket* framhåller båda vikten av att muntlighets-, omedelbarhets- och koncentrationsprincipen iaktas samt att frågor om näringsförbud prövas i anslutning till en förhandling.

Skälen för regeringens förslag: Huvudregeln i ärendelagen är att förfarandet hos domstolen är skriftligt. Domstolen skall dock hålla sammanträde om det begärs av en enskild part. Sammanträde behöver dock inte hållas om ärendet inte skall prövas i sak, om ärendet inte går parten emot eller om ett sammanträde på grund av någon annan särskild omständighet inte behövs. I processer om näringsförbud är den utredning som behövs i domstolen av det slaget att det regelmässigt kan vara av vikt att den mot vilken förbudet riktas hörs personligen vid ett sammanträde inför domstolen. Näringsförbud är en ingripande åtgärd och förbudet har karaktär av en offentlig sanktion mot en enskild. För att uppfylla Sveriges åtaganden enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (artikel 6, angående rätt till muntlig förhandling inför domstol) är det av stor betydelse att parter ges en omfattande rätt att lägga fram sin sak muntligt inför rätten. Mot bakgrund härav anser regeringen att huvudregeln bör vara att sammanträde skall hållas. Det finns dock ett behov av att kunna underlåta sammanträde i vissa fall. Rör det sig t.ex. endast om en ansökan som skall avvisas eller skrivas av efter en återkallelse behöver sammanträde inte hållas. Det är därför enligt regeringens mening nödvändigt att ha en regel med den innebörden att sammanträde inte behöver hållas om det är uppenbart obehövt. Till skillnad från vad utredningen föreslagit har ordet uppenbart lagts till för att understryka att sammanträde bara får underlåtas i undantagsfall.

När det gäller ärenden om upphävande av förbud, förlängning av tiden för avveckling, dispens och återkallelse av dispens gäller redan enligt nuvarande regler att en sådan fråga får avgöras utan förhandling om saken ändå kan utredas tillfredsställande. I dessa fall föreslås ingen ändring utan frågan får avgöras utan sammanträde under nämnda förutsättningar.

Vid handläggningen av ett domstolsärende består tingsrätten enligt huvudregeln i ärendelagen av en lagfaren domare. Det skulle vara olämpligt att ha olika sammansättningsregler beroende på om yrkandet om näringsförbud grundas på brott eller någon annan omständighet. Vid prövningen av ett ärende om näringsförbud utan samband med brott bör tingsrätten därför enligt regeringens mening bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Ärendet skall då avgöras av samma domare.

I ärenden om näringsförbud bör omröstningsreglerna i 29 kap. rättegångsbalken tillämpas. Detta innebär att vid lika röstetal skall den åsikt gälla som leder till det förmånligaste resultatet för den mot vilken förbudsyrkandet riktas.

Om sammanträde skall hållas, skall enligt ärendelagen parterna kallas till detta. I kallelsen skall det tas in en upplysning om betydelsen av att parten uteblir från sammanträdet. Om domstolen finner att en part bör infinna sig personligen, får domstolen föreskriva vite. Att en part uteblir hindrar inte att domstolen avgör ärendet under förutsättning att parten är

delgiven och erinrad om att ärendet kan komma att avgöras i partens utelämnande. Är det den som inlett ärendet som utelämnas, har tingsrätten att välja mellan att avgöra ärendet – eller om personlig inställelse krävs – att döma ut det förelagda vitet och förelägga nytt vite eller besluta om hämtning. En särskild regel om hämtning bör finnas i lagen om näringsförbud så att det tydligt framgår att denna möjlighet också finns.

6.5.3 Rätt till ombud eller offentlig försvarare

Regeringens förslag: I ärenden om näringsförbud får rätten om det finns särskilda skäl förordna offentlig försvarare för den som ansökan avser. Bestämmelserna i rättegångsbalken skall gälla i fråga om offentlig försvarare. I fråga om rättegångskostnader skall 31 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Vissa av remissinstanserna som *Stockholms tingsrätt* och *Kammarrätten i Göteborg* anser att huvudregeln måste vara att näringsidkaren skall ha rätt till offentlig försvarare och delar inte den restriktiva synen som utredningen har avseende förordnande av offentlig försvarare. *Svea hovrätt* anser att näringsidkaren vid behov bör biträdas av offentlig försvarare och att i de fall talan om näringsförbud förs i annan ordning bör biträde kunna förordnas inom ramen för rättshjälpslagen. *Riksskatteverket* anser att näringsidkaren så gott som alltid bör biträdas av offentlig försvarare. *Kronofogdemyndigheten i Göteborg* anser att dagens koppling till reglerna om offentlig försvarare bör behållas. Enligt *Sveriges Advokatsamfund* finns det inget skäl att inskränka möjligheterna för den enskilde att kunna anlita ombud eller biträde i mål om näringsförbud. *Riksåklagaren* pekar på svårigheterna för många småföretagare att tillvarata sin rätt om de inte biträds av en offentlig försvarare.

Skälen för regeringens förslag: I mål om näringsförbud i anledning av brott gäller reglerna om offentlig försvarare (21 kap. rättegångsbalken). I de flesta mål om näringsförbud är den misstänkte således biträdd av en advokat, som av tingsrätten förordnats till offentlig försvarare. Om det gäller en ansökan om näringsförbud vid fall av betalningsunderlåtelse eller konkurs gäller enligt regeringens förslag lagen (1996:242) om domstolsärenden och denna lag blir tillämplig även beträffande ombudsfrågan. Enligt lagen om domstolsärenden står det parten fritt att anlita ombud eller biträde. I fråga om ombud eller biträde tillämpas 12 kap. 2–5 §§ och 6 § andra stycket rättegångsbalken. I dessa bestämmelser uppställs vissa krav på ombudets lämplighet, bl.a. krav på redbarhet, insikter och tidigare verksamhet samt att ombudet inte får vara underårig eller i konkurstillstånd. I fråga om fullmakt tillämpas i ärenden 12 kap. 8–19 §§ rättegångsbalken.

Enligt 13 § rättshjälpslagen (1996:1619) gäller att rättshjälp inte får beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten, om det inte finns särskilda skäl

med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt. Med näringsidkare avses enligt samma paragraf en fysisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur som kan betecknas som yrkesmässig eller har ett bestämmande inflytande över en juridisk person som bedriver sådan verksamhet. Genom 9 § rättshjälpslagen blir rättshjälpen subsidiär i förhållande till rättsskyddet. Den som har eller borde ha haft en rättsskyddsförsäkring som täcker den aktuella angelägenheten skall dock inte få rättshjälp, om det inte finns särskilda skäl.

De kategorier av näringsidkare som kan komma i fråga för ett yrkande om näringsförbud kan variera. Det kan ofta röra sig om sådana småföretagare som står löntagarna nära och som har endast ett fåtal anställda. Deras ekonomiska resurser är begränsade och det är enligt regeringens mening inte rimligt att helt utesluta dem från rättsligt bistånd i näringsförbudsärenden. Trots remissinstansernas kritik av utredningens förslag om offentlig försvarare anser regeringen att huvudregeln bör vara att parten i ärenden om näringsförbud själv skall svara för sina rättegångskostnader, men att särskilda skäl kan föranleda att en offentlig försvarare förordnas. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl att förordna offentlig försvarare måste hänsyn tas till om parten har ett särskilt behov av en offentlig försvarare. Näringsförbudsärendets svårighetsgrad måste ställas i relation till partens förmåga att själv ta tillvara sina intressen. Kravet på särskilda skäl skall inte medföra en alltför restriktiv bedömning av behovet av offentlig försvarare.

I fråga om rättegångskostnaderna skall 31 kap. rättegångsbalken tillämpas. Om offentlig försvarare har förordnats och parten förlorar ärendet genom att han åläggs ett näringsförbud blir han återbetalningskyldig för försvararkostnaderna i den utsträckning som hans ekonomiska förhållanden medger detta. På motsvarande sätt har han – om frågan om näringsförbud ogillas – rätt till ersättning av allmänna medel för sina kostnader för t.ex. bevisning. I de fall offentlig försvarare inte förordnas får parten själv svara för sina ombudskostnader. Endast om yrkandet om näringsförbud inte bifalls, får han ersättning av staten för sina kostnader.

6.6 Tillsynen

Regeringens förslag: Tillsynen över meddelade näringsförbud och tillfälliga näringsförbud skall utövas av kronofogdemyndigheten i den ort där den som har meddelats förbudet är bosatt, eller om denne inte är bosatt i Sverige, av kronofogdemyndigheten i Stockholm. Hur arbetet med tillsynen skall organiseras får myndigheterna själva bestämma.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens till viss del. Utredningen har också föreslagit att den som fått näringsförbud en gång varje halvår skall upplysa kronofogdemyndigheten om sina ekonomiska och personliga förhållanden samt att kronofogdemyndigheten får förlänga förbudstiden om skyldigheten inte fullgörs.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till att tillsynen utövas av kronofogdemyndigheterna i stället för som idag av de till kronofogdemyndigheterna knutna tillsynsmyndigheterna i konkurs. *Stockholms tingsrätt* ifrågasätter om en effektiv tillsyn över näringsförbuden kan utövas endast på regional nivå utan i vart fall en central samordning för landet. Tingsrätten anser att frågan om tillsynsfunktionens utformning och placering ytterligare bör övervägas. Några remissinstanser är starkt kritiska till utredningens förslag att den som har näringsförbud skall vara skyldig att varje halvår upplysa kronofogdemyndigheten om sina ekonomiska och personliga förhållanden samt att kronofogdemyndigheten i anledning av underlåtenhet att fullgöra anmälnings- och upplysningsskyldighet skulle få besluta om förlängd förbudstid.

Skälen för regeringens förslag: Sedan den 1 januari 1997 gäller att alla kronofogdemyndigheter är tillsynsmyndigheter. Förordningen (1988:400) om tillsynsmyndighet i konkurs har upphört att gälla. Tillsynsmyndigheten för konkurser är i realiteten närmast att betrakta som en enhet inom kronofogdemyndigheten. Övervakningsuppgifterna som sådana ligger närmare den exekutiva sidan av kronofogdemyndighetens verksamhet. Den exekutiva personalen har bättre vana och större resurser att göra iakttagelser på fältet än de personer som arbetar på tillsynsmyndigheten. Redan idag låter många tillsynsmyndigheter all personlig kontakt med den som har näringsförbud ske inom ramen för myndighetens indrivningsverksamhet. Den personalen har ofta viss kunskap om den som har meddelats ett förbud och den kunskapen kan utnyttjas i tillsynsarbetet. Tillsynen bör därför utövas av kronofogdemyndigheterna. Det ankommer på den enskilda myndigheten att bestämma vilken eller vilka enheter som skall utföra uppgiften.

Myndigheten skall i samband med att näringsförbud har meddelats övervaka att vederbörande avvecklar sin näringsverksamhet och inte handlar i strid med 6 eller 7 § lagen om näringsförbud. I uppgiften ingår att bevaka att den som har näringsförbud inte startar något nytt företag eller att vederbörande på annat sätt engagerar sig i näringsverksamhet på ett sätt som inte är tillåtet. Myndigheten har vidare att kontrollera att en enligt 19 § lagen om näringsförbud meddelad dispens efterlevs samt att den som fått näringsförbud följer sådana föreskrifter som tingsrätten lämnat i samband med en beviljad dispens eller i samband med beslut om avvecklingstid. Om det finns skäl för myndigheten att misstänka att ett näringsförbud överträds, skall myndigheten anmäla detta till åklagaren.

Enligt regeringens mening bör denna anmälningskyldighet till åklagaren finnas kvar och vara utformad på samma sätt som enligt gällande regel. Det saknas enligt regeringens mening anledning att föreskriva en anmälnings- och upplysningsskyldighet på sådant sätt som utredningen föreslagit. Behovet av en sådan regel kan ifrågasättas och som remissinstanserna invänt bör beslut om förlängd förbudstid vara förbehållet domstolarna.

De föreslagna ändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1999. Den nya lydelsen av 4 § innebär att näringsförbud kan omfatta inte bara den som var ställföreträdare för den juridiska personen när den försattes i konkurs utan även den som innehade en sådan ställning senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten. Denna nya bestämmelse bör inte träffa den som innehade en sådan ställning före ikraftträdandet. En övergångsbestämmelse bör därför tas in med den innebörden att den nya regeln endast gäller i de fall konkursansökan kommit in till tingsrätten senare än ett år efter ikraftträdandet. Ändringar föreslås av de förfaranderegler som skall tillämpas vid prövningen av näringsförbud och vissa frågor i anledning av näringsförbud. För att undvika problem vid handläggningen bör äldre bestämmelser gälla när talan väckts före ikraftträdandet.

8 Kostnader m.m.

De förslag som nu läggs fram vad avser kronofogdemyndigheternas möjlighet att ansöka om näringsförbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs kommer sannolikt att på sikt något öka antalet meddelade näringsförbud. Enligt utredningen kommer en utredningsskyldighet och rätt för kronofogdemyndigheterna att ansöka om näringsförbud medföra att ökade resurser måste tas i anspråk eller att omprioriteringar hos kronofogdemyndigheterna måste ske. Ett större antal näringsförbud får också enligt utredningen till följd att kronofogdemyndigheterna måste ta större resurser i anspråk för att utöva en effektiv tillsyn över meddelade näringsförbud. Mot bakgrund av nuvarande arbetsläge i stort vid kronofogdemyndigheterna, och av att endast vissa delar av utredningens förslag nu föreslås bli genomförda, gör regeringen bedömningen att de ytterligare kostnader som uppstår kan rymmas inom nuvarande resursramar. Inom varje kronofogdemyndighetsregion är en processfunktion under uppbyggnad och torde kunna komma att utnyttjas även för att utreda och ansöka om näringsförbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs. För domstolarnas del bör kostnaderna bli begränsade och detta gäller också kostnaderna för offentlig försvarare.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud

4 §

Enligt paragrafen kan vissa företrädare för juridiska personer få näringsförbud. Att den som innehade sin ställning när den juridiska

personen försattes i konkurs kan drabbas av näringsförbud följer redan av den nuvarande regeln. Dessa personer kan däremot inte drabbas av något näringsförbud enbart i anledning av konkurs. Genom det föreslagna *tredje stycket* kan även näringsförbud meddelas företrädare för juridiska personer som lämnat sina poster strax före ett konkursutbrott. I paragrafen utvidgas således den personkrets som får meddelas näringsförbud till att omfatta även den som innehade en sådan ställning senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten.

8 §

Paragrafen innehåller regler om rättegången i mål om näringsförbud och motsvarar i huvudsak den nuvarande regeln med den skillnaden att det skall vara fråga om näringsförbud i samband med brott. Endast i dessa fall tillämpas således brottmålsreglerna.

8 a §

Åklagaren har enligt nuvarande ordning en exklusiv talerätt. Enligt den föreslagna paragrafens *första stycke* ges emellertid kronofogdemyndigheten rätt att ansöka om näringsförbud i fall som avses i 1 a och 2 §§, dvs. vid betalningsunderlåtelse och konkurs under förutsättning att åklagaren förklarar sig avstå från att ansöka om näringsförbud. I dessa fall skall handläggningen ske enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat föreskrivs i lagen om näringsförbud. Om åklagaren utnyttjar sin rätt att ansöka om näringsförbud i anledning av betalningsunderlåtelse eller konkurs gäller inte reglerna för brottmål utan i stället samma regler som i det fall kronofogdemyndigheten ansöker om näringsförbud, dvs. lagen om domstolsärenden och de särskilda reglerna i lagen om näringsförbud. Lagrådet har påpekat att det kan förekomma fall när åklagaren till stöd för ett yrkande om näringsförbud vill åberopa inte bara brott utan därutöver också omständigheter som avses i 1 a och 2 §§. Då detta bör ske i ett och samma förfarande dvs. i brottmålet har, som Lagrådet föreslagit, ett förtydligande gjorts i 8 a §.

Enligt paragrafens *andra stycke* är det Riksskatteverket som företräder staten i överrätt när kronofogdemyndigheten ansökt om näringsförbud i tingsrätt. Efter förslag av Lagrådet har ordet ”överrätt” bytts ut mot ”högre domstol”.

8 b §

Paragrafens *första stycke* innehåller en regel om att ett ärende om näringsförbud skall tas upp av tingsrätten i den ort där näringsidkaren har sitt hemvist. Om näringsidkaren inte har hemvist i Sverige, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt. När det gäller näringsförbud i anledning av konkurs får ärendet enligt paragrafens *andra stycke* tas upp av den tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen.

8 c §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet vid prövningen av ansökningar om näringsförbud. Enligt 8 a § skall lagen om domstolsärenden gälla om inte annat föreskrivs i lagen om näringsförbud. Huvudregeln enligt lagen om domstolsärenden är att förfarandet hos domstolen är skriftligt. Det är endast om en enskild part begär det som domstolen skall hålla sammanträde. I ärenden om näringsförbud är det som förut nämnts av vikt att den mot vilken förbudet riktas kan höras personligen vid ett sammanträde inför domstolen. I paragrafens *första stycke* har det därför intagits en regel om att tingsrätten skall hålla ett sammanträde innan ett ärende avgörs i sak. Sammanträde behöver dock inte hållas om det är uppenbart obehövligt. Sistnämnda regel om att underlåta sammanträde är avsedd att tillämpas endast i undantagsfall och avser främst situationer när en ansökan om näringsförbud skall avvisas eller skrivas av efter återkallelse.

Reglerna i lagen om domstolsärenden har frångåtts även i fråga om domförhet. Enligt paragrafens *andra stycke* skall tingsrätten, om sammanträde hålls, bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Enligt 27 § första stycket lagen om domstolsärenden skall domstolens beslut grundas på det som handlingarna innehåller och det som i övrigt förekommit i ärendet. Ett ärende om näringsförbud kan alltså som Lagrådet anfört avgöras av en ensamdomare efter det att sammanträde hållits. Lagrådet har framhållit att det emellertid här är fråga om ett brottmålsliknande förfarande och att det i denna situation skulle svara illa mot grunderna för artikel 6 i Europakonventionen, om näringsidkaren visserligen tillåts försvara sig vid ett sammanträde men ärendet sedan avgjordes i en helt annan sammansättning. På förslag av Lagrådet har det därför i bestämmelsen intagits en erinran om att ärendet skall avgöras av samma domare.

Enligt paragrafens *tredje stycke* skall reglerna i 29 kap. rättegångsbalken gälla vid omröstning.

I paragrafens *fjärde stycke* har det intagits en regel om hämtning om den mot vilken förbudet riktas inte inställer sig till ett sammanträde.

8 d §

Paragrafens *första stycke* innehåller en regel om att rätten får förordna offentlig försvarare för den mot vilken förbudet avses gälla, om det finns särskilda skäl. Vid denna bedömning skall hänsyn tas till partens behov av offentlig försvarare och ärendets svårighetsgrad måste ställas i relation till partens förmåga att själv bevaka sina intressen i ärendet. Avsikten är dock inte att begreppet särskilda skäl skall medföra en alltför restriktiv bedömning av behovet av offentlig försvarare. I bestämmelsen erinras om att reglerna i rättegångsbalken gäller i fråga om offentlig försvarare.

I *andra stycket* görs en hänvisning till 31 kap. rättegångsbalken vad avser rättegångskostnader. Om en offentlig försvarare har förordnats och parten förlorar ärendet genom att näringsförbud meddelas inträder återbetalningsskyldighet för försvararkostnaderna i den utsträckning som partens ekonomiska förhållanden medger detta. På motsvarande sätt har parten rätt till ersättning av allmänna medel för sina kostnader för t.ex. bevisning eller privat ombud om näringsförbud inte meddelas.

10 §

Genom den föreslagna ändringen i *andra stycket* har även kronofogdemyndigheten fått en möjlighet att ansöka om tillfälligt näringsförbud vid betalningsunderlåtelse och konkurs förutsatt att åklagaren avstått från att yrka förbud.

I *tredje stycket* har det intagits en regel om att frågor om tillfälligt näringsförbud utan samband med brott handläggs enligt 8 a–d §§ och att i övriga fall brottmålsreglerna blir tillämpliga.

13 och 15 §§

I dessa paragrafer har endast ändringar gjorts som föranleds av att även ansökningar om näringsförbud kan förekomma och att kronofogdemyndigheten får en möjlighet att ansöka om näringsförbud.

17, 18 och 21 §§

Av paragraferna framgår att förfarandereglerna ändrats både vid upphävande av näringsförbud, förlängning av tiden för avveckling av förbjuden näringsverksamhet m.m. samt när frågor om dispens prövas särskilt. Vid prövning av dessa frågor skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrivs i 8 a § samt 8 c § andra och tredje styckena. Syftet med dessa ändringar är att få ett mer enhetligt system för handläggningen. Med hänsyn till att ansökningar om näringsförbud enligt förslaget kommer att handläggas enligt de särskilda förfarandereglerna i 8 a–d §§ är det lämpligt att också dessa frågor handläggs på liknande sätt.

För tydlighets skull har det i 17 § andra stycket intagits en erinran om att sökandens motpart är den som yrkat näringsförbud. Lagrådet har påpekat att detta kan leda till att kostnader uppkommer i de fall sökanden har flyttat och fråga uppkommer om handläggning och sammanträde på annan ort. Till detta kommer att det är kronofogdemyndigheten i den ort där den som meddelats näringsförbud är bosatt som har tillsynen över att förbudet efterlevs. Enligt Lagrådet bör den föreslagna bestämmelsen kompletteras så att det också blir möjligt att låta åklagare eller kronofogdemyndighet på den ort där sökanden har sitt hemvist få uppträda som motpart. I bestämmelsen har det därför gjorts ett tillägg om att respektive myndighet på sökandens hemvistort kan vara motpart.

Ett ärende av nu nämnt slag får avgöras utan sammanträde om saken ändå kan utredas tillfredsställande. Det förutsätts att parterna i sådant fall ges tillfälle att yttra sig slutligt. Någon särskild regel om detta är dock inte nödvändig.

22 §

Enligt denna paragraf kan ansökan om återkallelse av dispens göras även av kronofogdemyndigheten i fall som avses i 1 a och 2 §§ dvs. vid betalningsunderlåtelse och konkurs under förutsättning att åklagaren förklarat sig avstå från att ansöka om återkallelse. När frågan prövas i ett

särskilt ärende gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra och tredje styckena. Enligt huvudregeln i 17 § andra stycket skall ett sådant ärende tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt målet eller ärendet om näringsförbud. Ärendet får även tas upp av rätten i den ort där sökanden har sitt hemvist om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Enligt förevarande paragraf kan dock ett sådant ärende även tas upp av den tingsrätt som tidigare prövat frågan om dispens.

24 §

Enligt den nuvarande regeln är det de kronofogdemyndigheter som är tillsynsmyndigheter i konkurs som skall utöva tillsyn över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs, dvs. tillsynen utövas av kronofogdemyndigheten i dess egenskap av tillsynsmyndighet i konkurs. I den föreslagna lydelsen är det i stället kronofogdemyndigheten, i den ort där den som har meddelats förbudet är bosatt, som skall utöva denna tillsyn. Lagrådet har framhållit att det inte finns någon myndighet som utövar tillsyn över ett meddelat näringsförbud om näringsidkaren inte är bosatt i Sverige. Enligt Lagrådets mening blir ett näringsförbud ett slag i luften om det inte finns någon myndighet som ser till att det efterlevs. Lagrådet har därför föreslagit att kronofogdemyndigheten i Stockholm utövar tillsyn om näringsidkaren inte är bosatt i Sverige. Bestämmelsen har utformats i enlighet med Lagrådets förslag. Det är också kronofogdemyndigheten som enligt paragrafen har att anmäla vissa förhållanden till åklagarmyndigheten.

26 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förlängning av förbudstiden vid överträdelse av ett meddelat förbud. Enligt *första stycket* kan en ansökan om förlängning av tiden i stället göras av kronofogdemyndigheten i de fall som avses i 1 a och 2 §§, dvs. vid betalningsunderlåtelse och konkurs under förutsättning att åklagaren förklarat sig avstå från att yrka förlängning. Lagrådet har föreslagit ett förtydligande så att det klart framgår att en fråga om förlängning också kan prövas i ett brottmål, antingen om överträdelse av näringsförbud eller om andra brott. Bestämmelsen har utformats i enlighet med Lagrådets förslag.

När frågan prövas i ett särskilt ärende gäller enligt *andra stycket* i tillämpliga delar vad som sägs i 8 a–d §§ och 17 § andra stycket. Genom att hänvisning inte görs till 17 § tredje stycket får frågan om förlängning av förbudstiden inte avgöras utan sammanträde. Sammanträde kan i detta fall bara underlåtas om det är uppenbart obehövt.

I kraftträdande- och övergångsbestämmelser

Ändringarna avses träda i kraft den 1 juli 1999. En övergångsbestämmelse är nödvändig för de fall som avses i den nya lydelsen av 4 §. Enligt denna regel kan näringsförbud även drabba den som var ställföreträdare för den juridiska personen senare än ett år innan konkurs-

ansökan kom in till tingsrätten. Det är därför nödvändigt med en övergångsbestämmelse som innebär att regeln endast gäller i de fall konkursansökan kommit in till tingsrätten senare än ett år efter ikraftträdandet. Eftersom förfarandereglerna ändrats både när det gäller handläggningen av näringsförbud och vissa frågor i anledning av näringsförbud bör äldre bestämmelser gälla när talan väckts före lagens ikraftträdande.

Prop. 1998/99:44

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelse

1 § Genom ett beslut om näringsförbud åläggs en näringsidkare under viss tid omfattande inskränkningar i sin rätt att driva näring.

Förutsättningar för ett beslut om näringsförbud

2 § Näringsförbud skall, om inte särskilda skäl talar mot det, meddelas den som i egenskap av näringsidkare i eller i samband med näringsverksamhet gjort sig skyldig till brott för vilket det lägsta föreskrivna straffet är fängelse i sex månader eller gjort sig skyldig till upprepad brottslighet som inte är ringa.

3 § Näringsförbud skall, om inte särskilda skäl talar mot det, meddelas den som i egenskap av näringsidkare underlåtit att betala sådan skatt, tull eller avgift som omfattas av lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter till ett sammanlagt belopp som svarar mot minst sex gånger det i lagen (1962:381) om allmän försäkring angivna basbeloppet.

4 § Näringsförbud skall, om inte särskilda skäl talar mot det, meddelas den som i egenskap av näringsidkare försatts i konkurs och två eller flera gånger tidigare under de senaste tio åren i den egenskapen varit inblandad i konkurser.

5 § Näringsförbud skall meddelas den som i andra fall än de som anges i 2–4 §§ grovt åsidosatt sina skyldigheter i egenskap av näringsidkare.

6 § Näringsförbud skall meddelas för en viss tid, lägst tre och högst tio år.

Vem kan meddelas näringsförbud?

7 § Näringsförbud får meddelas en enskild näringsidkare. Om näringsverksamheten har bedrivits av en juridisk person får näringsförbud meddelas, i fråga om

kommanditbolag: komplementär,

annat handelsbolag: bolagsman,

aktiebolag eller försäkringsbolag: ledamot och suppleant i styrelsen samt verkställande direktör och vice verkställande direktör,

bankaktiebolag, sparbank eller ekonomisk förening samt ideell förening eller stiftelse som driver näringsverksamhet: ledamot och suppleant i styrelsen,

européisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige: företagsledare.

Första stycket gäller också den som i annan egenskap än där sägs faktiskt har utövat ledningen av en näringsverksamhet eller utåt har framträtt som ansvarig för en enskild näringsverksamhet.

8 § Utöver den som avses i 7 § får vad som sägs i 4 § tillämpas även beträffande den som innehade sin ställning senare än ett år innan konkursansökningen kom in till tingsrätten.

Näringsförbudets innehåll

9 § Den som har meddelats näringsförbud får inte

1. driva näringsverksamhet,
2. vara bolagsman i ett annat handelsbolag än kommanditbolag eller komplementär i ett kommanditbolag eller medlem i en europeisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige,
3. vara stiftare av ett aktiebolag, ett bankaktiebolag, en sparbank eller ett försäkringsbolag,
4. vara ledamot eller suppleant i styrelsen för ett aktiebolag, ett bankaktiebolag, en sparbank, ett försäkringsbolag, ett handelsbolag, en europeisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige eller en ekonomisk förening eller en sådan ideell förening eller stiftelse som driver näringsverksamhet,
5. vara verkställande direktör eller vice verkställande direktör i ett aktiebolag eller ett försäkringsbolag eller företagsledare i en europeisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige,
6. vara firmatecknare eller i annan egenskap vara ställföreträdare för en sådan juridisk person som anges vid 4,
7. faktiskt utöva ledningen av en näringsverksamhet eller av en sådan juridisk person som är bokföringspliktig även om den inte driver näring,
8. äga så många aktier i ett aktiebolag, ett bankaktiebolag eller ett försäkringsbolag att hans eller hennes andel av röstetalet för samtliga aktier i bolaget överstiger femtio procent.

Beträffande verkställande direktör och vice verkställande direktör för en filial enligt lagen (1992:160) om utländska filialer m.m. och föreståndare för en verksamhet enligt samma lag finns bestämmelser om näringsförbud i den lagen.

10 § Näringsförbudet utgör inget hinder mot att sådan verksamhet bedrivs som innebär utövning av rättighet som avses i 2 kap. 1 § regeringsformen eller 1 kap. 1 §, 4 kap. 1 §, 6 kap. 1 § eller 13 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen eller 1 kap. 1 §, 3 kap. 1, 2 eller 8 § eller 10 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen.

11 § Den som har meddelats näringsförbud får inte vara anställd eller ta emot återkommande uppdrag i en näringsverksamhet som drivs av en närstående eller där en närstående har en sådan ställning som anges i 7 §. Som närstående anses make, sambo, förälder, barn och syskon samt den som genom äktenskap är besläktad med den som har meddelats näringsförbud i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon.

Inte heller får den som har meddelats näringsförbud vara anställd eller ta emot återkommande uppdrag i den näringsverksamhet där han eller hon åsidosatt sina skyldigheter i egenskap av näringsidkare.

Prop. 1998/99:44
Bilaga 1

Förfarandet vid prövningen av frågor om näringsförbud

12 § Talan om näringsförbud förs i tingsrätt av allmän åklagare. Angående utredningen och förfarandet i mål om näringsförbud skall, om inte annat föreskrivs i denna lag, i tillämpliga delar gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om mål som rör allmänt åtal för brott där straffet är fängelse i högst ett år. Tvångsmedel enligt 24 och 25 kap. rättegångsbalken får dock inte tillgripas i fråga om näringsförbud.

13 § Ansökan om näringsförbud får i fall som avses i 3–5 §§ föras även av kronofogdemyndigheten samt i fall som avses i 5 § av Konsumentverket, Konkurrensverket, Arbetarskyddsstyrelsen, Naturvårdsverket, Länsstyrelsen eller de ytterligare myndigheter som regeringen bestämmer. I dessa fall handläggs ärendet, om inte annat föreskrivs i denna lag, i tingsrätten enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

14 § I ärenden angående näringsförbud skall tingsrätten alltid hålla ett sammanträde. Sammanträde behöver dock inte hållas, om det är obehövligt.

Om avgörandet sker vid ett sammanträde, skall tingsrätten bestå av en juristdomare och tre nämndemän.

Vid omröstning gäller reglerna i 29 kap. rättegångsbalken.

15 § Underlåter den mot vilken ansökan riktas att inställa sig till sammanträdet eller inställer han eller hon sig genom ombud trots föreläggande om personlig inställelse, skall rätten förelägga nytt vite eller förordna att han eller hon skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller senare dag.

16 § Rätten får i ärenden om näringsförbud förordna offentlig försvarare för den som avses med förbudsyrkandet endast om det finns särskilda skäl.

I fråga om rättegångskostnader tillämpas i ärenden om näringsförbud 31 kap. rättegångsbalken.

17 § Om konkursförvaltarens skyldighet att underrätta åklagaren eller kronofogdemyndigheten om omständigheter som kan medföra näringsförbud finns det bestämmelser i 7 kap. 16 § konkurslagen (1987:672).

18 § Är det uppenbart att det finns grund för ett näringsförbud, får rätten meddela tillfälligt näringsförbud för tiden till dess att frågan om näringsförbud slutligt har avgjorts.

19 § En fråga om tillfälligt näringsförbud tas upp på yrkande av åklagaren eller kronofogdemyndigheten. Innan ett förbud meddelas skall den som yrkandet avser få tillfälle att yttra sig, om det inte finns anledning att anta att han eller hon har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

Frågor om tillfälligt näringsförbud som prövas utan samband med brott handläggs enligt 13–16 §§. I övriga fall tillämpas vad som sägs i 12 §.

20 § Bifalls en talan eller ansökan om näringsförbud, får rätten i domen eller beslutet självmant förordna om tillfälligt förbud.

21 § Ett beslut om tillfälligt näringsförbud gäller omedelbart, om inte annat förordnas. Beslutet skall delges den som avses med förbudet.

22 § Har ett tillfälligt näringsförbud meddelats, skall detta beaktas vid tillämpningen av 6 §.

23 § Ett beslut om tillfälligt näringsförbud som har meddelats under rättegången får överklagas särskilt.

Överklagas ett beslut om tillfälligt förbud, får högre rätt omedelbart förordna att förbudet tills vidare inte skall gälla.

24 § Om rätten meddelar ett tillfälligt näringsförbud innan talan om näringsförbud har väckts eller ansökan inkommit till rätten, skall den utsätta en tid inom vilken sådan talan skall väckas eller ansökan lämnas in till rätten. Tiden får inte bestämmas längre än vad som bedöms nödvändigt. Är den utsatta tiden inte tillräcklig och begär åklagaren eller kronofogdemyndigheten före tidens utgång förlängning av tiden, får rätten medge sådan förlängning.

25 § När näringsförbud eller tillfälligt näringsförbud meddelas, skall rätten till domen eller beslutet foga en särskild underrättelse, där innebörden av förbudet beskrivs.

Upphävande av ett näringsförbud

26 § Har talan om näringsförbud inte väckts eller ansökan inte inkommit till rätten inom utsatt tid och har en framställning om förlängning av tiden inte heller inkommit, skall ett beslut om tillfälligt näringsförbud omedelbart upphävas. Detsamma gäller om talan eller ansökan återkallas eller lämnas utan bifall eller om det inte längre finns skäl för det tillfälliga näringsförbudet. Om talan eller ansökan bifalls, skall rätten pröva om det tillfälliga näringsförbudet fortfarande skall gälla.

27 § Om den som genom lagakraftvunnen dom fått näringsförbud grundat på 2 § frikänns från ansvar för brottsligheten, skall näringsförbudet samtidigt upphävas. Avser frikännandet endast en viss del av brottsligheten eller hänförs denna under mildare straffbestämmelser, skall rätten pröva om och under vilken tid förbudet fortfarande skall gälla. I fall som avses nu får rätten också upphäva eller ändra ett beslut om skyldighet att svara för rättegångskostnader, om ett sådant har meddelats i samband med domen om förbud.

28 § Upphäver rätten det konkursbeslut som utgjort förutsättning för ett näringsförbud enligt 4 eller 5 §, skall näringsförbudet samtidigt upphävas.

29 § Rättens beslut om att upphäva eller ändra ett näringsförbud skall gälla omedelbart.

30 § Ett lagakraftvunnet beslut om näringsförbud får upphävas på ansökan av den som förbudet avser, om det senare kommer fram att han eller hon inte hade grovt åsidosatt sina åligganden i näringsverksamhet.

31 § För ärenden om upphävande av förbud gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 13–16 §§ om ansökan om förbud. Ett sådant ärende tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt målet eller ärendet om näringsförbud. Ärendet får även tas upp av rätten i den ort där sökanden är bosatt, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Ett ärende om upphävande av förbud får avgöras utan sammanträde, om saken ändå kan utredas tillfredsställande. Har rätten beslutat att sammanträde inte skall hållas, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin sak.

32 § Rättens beslut om att upphäva ett näringsförbud skall gälla omedelbart.

Tid för avveckling av förbjuden näringsverksamhet m.m.

33 § En domstol som meddelar beslut om näringsförbud eller om tillfälligt näringsförbud får fastställa en begränsad tid efter vilken förbudet skall gälla, om tiden behövs för avvecklingen av näringsverksamhet, anställning, uppdrag, delägarskap i handelsbolag eller aktieinnehav som anges i 9 §. Rätten får föreskriva vilka åtgärder som får vidtas eller som skall vara förbjudna under denna tid och vad den som fått näringsförbud i övrigt då har att iakttä.

Om det finns synnerliga skäl för det, får tiden för avveckling förlängas på ansökan av den som fått förbudet.

34 § För ärenden om förlängning av tiden för avveckling gäller vad som sägs i 13–16 §§.

Dispens från förbud

35 § Den som har meddelats näringsförbud eller tillfälligt näringsförbud får medges dispens för att driva en näringsverksamhet, inneha anställning eller uppdrag, vara delägare i ett handelsbolag eller medlem i en europeisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige eller äga vissa aktier. Rätten får föreskriva vad den som medges dispens har att iakttas då dispensen utnyttjas.

36 § En dispens får återkallas, om den som medgetts denna överträder näringsförbudet eller det tillfälliga näringsförbudet eller bryter mot en föreskrift som är knuten till dispensen. Detsamma gäller om den som medgetts dispens från ett förbud i 7 § i annat hänseende åsidosätter vad som åligger honom eller henne i den verksamhet som avses med dispensen.

37 § En fråga om dispens får prövas i samband med dom eller beslut om näringsförbud eller beslut om tillfälligt näringsförbud eller efter en senare gjord ansökan.

När en fråga om dispens prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 13–16 §§.

38 § Ansökan om återkallelse av dispens får göras av allmän åklagare eller kronofogdemyndigheten. När frågan prövas i ett särskilt ärende gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 13–16 §§. Ärendet får tas upp även av den tingsrätt som tidigare prövat frågan om dispens.

Tillsynen av meddelade förbud m.m.

39 § Patent- och registreringsverket skall föra ett register över näringsförbud och tillfälliga näringsförbud.

40 § Tillsynen över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs utövas av kronofogdemyndigheten i den ort där den som har meddelats förbudet är bosatt eller, om han eller hon inte är bosatt i Sverige, där han eller hon senast var bosatt.

Kronofogdemyndigheten har för tillsynen enligt första stycket rätt att få biträde av polismyndigheten.

41 § Den som har meddelats näringsförbud är skyldig att en gång varje halvår upplysa kronofogdemyndigheten om sina ekonomiska och personliga förhållanden i den utsträckning som myndigheten begär.

42 § Om det finns anledning att anta att ett förbud överträds eller att den som fått dispens enligt 35 § åsidosätter vad som åligger honom eller henne i den verksamhet som avses med dispensen, eller vad som rätten föreskrivit i samband med att den beviljade dispens, skall kronofogdemyndigheten göra anmälan om förhållandet till åklagaren.

43 § Om den som har meddelats näringsförbud inte fullgör sina skyldigheter enligt 41 §, får kronofogdemyndigheten förlänga förbuds-

tiden med sex månader. Innan ett sådant beslut meddelas, skall den som har meddelats näringsförbud erinras om sina skyldigheter och om att förbudstiden kan komma att förlängas om han eller hon inte fullgör sina skyldigheter. En sådan erinran skall delges den som avses med förbudet.

Kronofogdemyndighetens beslut får överklagas enligt reglerna i 18 kap. utsökningsbalken.

Överträdelse av förbud m.m.

44 § Den som överträder ett näringsförbud eller ett tillfälligt näringsförbud eller bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av 33 eller 35 § skall dömas till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

45 § Ett näringsförbud som överträds skall på ansökan av åklagaren eller kronofogdemyndigheten förlängas med högst fem år, om det inte finns särskilda skäl mot det. Sker flera förlängningar, får den sammanlagda tiden för förlängning inte vara mer än fem år. Ansökan om förlängning skall göras innan förbudstiden har gått ut.

När en fråga om förlängning prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 13–16 §§.

46 § I 36 § finns det bestämmelser om återkallelse av dispens när ett förbud överträds.

47 § Om den som har meddelats ett näringsförbud får ett nytt förbud, skall rätten upphäva det tidigare meddelade förbudet.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998, då lagen (1986:436) om näringsförbud skall upphöra att gälla.

2. Vid prövningen enligt 2 § av om en näringsidkare har gjort sig skyldig till upprepad brottslighet som inte är ringa får hänsyn tas till brottslighet som är begången före ikraftträdandet, om något av de brott som åberopas till stöd för ett sådant näringsförbud är begånget efter det att denna lag trätt i kraft.

3. Äldre regler tillämpas alltjämt när de omständigheter som åberopas till stöd för talan om näringsförbud inträffat före ikraftträdandet av den nya lagen.

Remissinstanser som har yttrat sig över Näringsförbudslagsutredningens betänkande Ett effektivare näringsförbud (SOU 1997:123)

Efter remiss har yttranden inkommit från Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Statsåklagarmyndigheten för speciella mål, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Finansinspektionen, Riksskatteverket, Kronofogdemyndigheten i Stockholms län, Kronofogdemyndigheten i Malmöhus län, Kronofogdemyndigheten i Göteborgs och Bohus län, Kronofogdemyndigheten i Jämtlands län, Uppsala universitet, Närings- och teknikutvecklingsverket NUTEK, Konkurrensverket, Patent- och registreringsverket, Småföretagsdelegationen, Marknadsdomstolen, Konsumentverket, Sveriges Advokatsamfund, Svensk Handel, Sveriges Industriförbund, Svenska Handelskammarförbundet, Företagarnas Riksorganisation, Tjänstemännens Centralorganisation TCO, Sveriges Akademikers Centralorganisation SACO, Landsorganisationen i Sverige LO, Svenska Arbetsgivareföreningen SAF, Svenska Bankföreningen, Sveriges Ackordscentral, Sveriges Domarförbund, Hotell- och Restauranganställdas Förbund samt Kreditmannaföreningen.

Riksåklagaren har överlämnat yttranden av Åklagarmyndigheterna i Stockholm och Linköping.

Förslag till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:436) om näringsförbud dels att 4, 8, 10, 13, 15, 17, 18, 21, 22, 24 och 26 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 8 a–d §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §⁵

Har näringsverksamhet bedrivits av en juridisk person får, under de förutsättningar som anges i 1–3 §§, näringsförbud meddelas, ifråga om kommanditbolag: komplementär, annat handelsbolag: bolagsman, aktiebolag och försäkringsbolag: ledamot och suppleant i styrelsen samt verkställande direktör och vice verkställande direktör, bankaktiebolag, sparbank och ekonomisk förening: ledamot och suppleant i styrelsen,

europaisk ekonomisk intressegruppering med säte i Sverige: företagsledare,

om denne begått brottet i näringsverksamheten eller innehade sin ställning när betalningen av skatt, tull eller avgift underläts eller den juridiska personen försattes i konkurs.

Första stycket gäller också den som i annan egenskap än där sägs faktiskt har utövat ledningen av en näringsverksamhet eller utåt har framträtt som ansvarig för en enskild näringsverksamhet.

Under de förutsättningar som anges i 2 § får näringsförbud även meddelas den som innehade sin ställning enligt första stycket senare än ett år innan konkursansökan kom in till tingsrätten.

8 §

Talan om näringsförbud förs i tingsrätt av allmän åklagare. Angående utredningen och förfarandet i mål om näringsförbud skall, om inte annat föreskrivs i denna lag, i tillämpliga delar gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om mål som rör allmänt åtal för brott där straffet är fängelse i högst

Talan om näringsförbud i samband med brott förs i tingsrätt av allmän åklagare. Angående utredningen och förfarandet i mål om näringsförbud skall, om inte annat föreskrivs i denna lag, i tillämpliga delar gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om mål som rör allmänt åtal för brott där

⁵ Senaste lydelse 1996:314.

ett år. Tvångsmedel enligt 24 och 25 kap. rättegångsbalken får dock inte tillgripas i fråga om näringsförbud.

Talan om näringsförbud grundat på 2 § får tas upp av samma tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen.

straffet är fängelse i högst ett år. Tvångsmedel enligt 24 och 25 kap. rättegångsbalken får dock inte tillgripas i fråga om näringsförbud.

Prop. 1998/99:44
Bilaga 3

8 a §

Allmän åklagare får ansöka om näringsförbud även i de fall som avses i 1 a och 2 §§. Om åklagaren förklarat sig avstå från att ansöka om näringsförbud, får i fall som avses i 1 a och 2 §§ i stället kronofogdemyndigheten ansöka. Om inte annat föreskrivs i denna lag, handläggs ett ärende om näringsförbud enligt 1 a och 2 §§ enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Om kronofogdemyndigheten ansökt om näringsförbud i tingsrätten företräder Riksskatteverket staten i överrätt.

8 b §

Ett ärende om näringsförbud tas upp av tingsrätten i den ort där näringsidkaren har sitt hemvist. Om näringsidkaren inte har hemvist i Sverige, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

I de fall som avses i 2 § får ärendet tas upp av den tingsrätt som handlägger eller har handlagt konkursen.

8 c §

I ärenden som gäller näringsförbud skall tingsrätten hålla ett sammanträde, om detta inte är uppenbart obehövligt.

Om sammanträde hålls skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän.

Vid omröstning gäller reglerna i 29 kap. rättegångsbalken.

Utöver vad som följer av lagen

(1996:242) om domstolsärenden får rätten förelägga nytt vite eller förordna om hämtning till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag, om den som ansökan riktas mot trots föreläggande om personlig inställelse inte inställer sig till sammanträdet eller inställer sig genom ombud.

8 d §

Rätten får i ärenden om näringsförbud förordna en offentlig försvarare för den som avses med förbudsyrkandet om det finns särskilda skäl. I fråga om offentlig försvarare gäller bestämmelserna i rättegångsbalken.

I fråga om rättegångskostnader tillämpas i ärenden om näringsförbud 31 kap. rättegångsbalken.

10 §

Är det uppenbart att grund för näringsförbud föreligger, får rätten meddela förbud för tiden till dess frågan om näringsförbud slutligt har avgjorts (tillfälligt näringsförbud).

En fråga om tillfälligt näringsförbud tas upp på yrkande av åklagaren. Innan ett förbud meddelas skall den som yrkandet avser få tillfälle att yttra sig, om det inte finns anledning att anta att han har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

Rätten får hålla förhandling för frågans prövning. Till förhandlingen skall den som avses med yrkandet kallas personligen. I kallelsen skall han upplysas om att frågan kan avgöras även om han inte inställer sig. Om förhandlingen gäller i tillämpliga delar föreskrifterna i 24 kap. 14 § rättegångsbalken.

Bifalls en talan om näringsförbud, får rätten i domen självmant förordna om tillfälligt förbud.

En fråga om tillfälligt näringsförbud tas upp på yrkande av åklagaren. *Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att yrka förbud, får yrkande om tillfälligt näringsförbud i stället framställas av kronofogdemyndigheten.* Innan ett förbud meddelas skall den som yrkandet avser få tillfälle att yttra sig, om det inte finns anledning att anta att han har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

Frågor om tillfälligt näringsförbud som prövas utan samband med brott handläggs enligt 8 a–d §§. I övriga fall tillämpas vad som sägs i 8 §.

Bifalls ett yrkande om näringsförbud, får rätten i domen eller beslutet självmant förordna om tillfälligt förbud.

13 §

Om rätten meddelar ett tillfälligt näringsförbud innan talan om näringsförbud har väckts, skall den utsätta en tid inom vilken sådan talan skall väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som bedöms nödvändigt. *Är den utsatta tiden inte tillräcklig, får rätten medge förlängning, om åklagaren före tidens utgång gjort framställning om sådan.*

Om rätten meddelar ett tillfälligt näringsförbud innan talan om näringsförbud har väckts *eller ansökan kommit in till rätten*, skall den utsätta en tid inom vilken sådan talan skall väckas *eller ansökan lämnas in*. Tiden får inte bestämmas längre än vad som bedöms nödvändigt. *Om den utsatta tiden inte är tillräcklig, och om åklagaren eller kronofogdemyndigheten före tidens utgång begär att tiden skall förlängas, får rätten medge sådan förlängning.*

15 §

Har talan om näringsförbud inte väckts inom utsatt tid, och har en framställning om förlängning av tiden inte heller *inkommit*, skall ett beslut om tillfälligt näringsförbud omedelbart upphävas. Detsamma gäller om talan återkallas eller lämnas utan bifall eller om det inte längre finns skäl för det tillfälliga näringsförbudet. Om talan bifalls, skall rätten pröva om det tillfälliga näringsförbudet fortfarande skall gälla.

Har talan om näringsförbud inte väckts *eller en ansökan inte kommit in till rätten* inom utsatt tid, och har en framställning om förlängning av tiden inte heller *kommit in*, skall ett beslut om tillfälligt näringsförbud omedelbart upphävas. Detsamma gäller om talan *eller ansökan* återkallas eller lämnas utan bifall eller om det inte längre finns skäl för det tillfälliga näringsförbudet. Om talan *eller ansökan* bifalls, skall rätten pröva om det tillfälliga näringsförbudet fortfarande skall gälla.

17 §

Ett lagakraftvunnet beslut om näringsförbud får upphävas på ansökan av den som förbudet avser, om det senare kommer fram att han inte hade grovt åsidosatt sina åligganden i näringsverksamhet.

Beträffande mål om upphävande av förbud gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 8 § *om talan om förbud*. Ett sådant *mål* tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt målet om näringsförbud. *Målet får i stället* tas upp av rätten i den ort där sökanden har sitt hemvist, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det

För ärenden om upphävande av förbud gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 8 a § *samt 8 c § andra och tredje styckena*. Ett sådant *ärende* tas upp av den tingsrätt som tidigare handlagt målet *eller ärendet* om näringsförbud. *Ärendet får även* tas upp av rätten i den ort där sökanden har sitt hemvist, om rätten med hänsyn till utredningen

lämpligt.

Mål om upphävande av förbud får avgöras utan huvudförhandling, om saken ändå kan utredas tillfredsställande. Har rätten beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart att detta inte behövs.

samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. *I ärendet är den som ansökt om näringsförbudet motpart till sökanden.*

Ett ärende om upphävande av förbud får avgöras utan sammanträde, om saken ändå kan utredas tillfredsställande.

Rättens beslut om att upphäva ett näringsförbud skall gälla omedelbart.

18 §⁶

En domstol som meddelar beslut om näringsförbud eller om tillfälligt näringsförbud får fastställa en begränsad tid efter vilken förbudet skall gälla, om tiden behövs för avvecklingen av näringsverksamhet, anställning, uppdrag, delägarskap i handelsbolag eller aktieinnehav som anges i 6 och 7 §§. Rätten får föreskriva vilka åtgärder som får vidtas eller som skall vara förbjudna under denna tid och vad den som fått näringsförbud i övrigt då har att iaktta.

Om det föreligger synnerliga skäl, får tiden för avveckling förlängas på ansökan av den som fått förbudet.

Beträffande mål om förlängning av tiden för avveckling gäller vad som sägs om upphävande av förbud i 17 § andra och tredje styckena.

För ärenden om förlängning av tiden för avveckling gäller vad som sägs i 17 § andra och tredje styckena.

21 §

En fråga om dispens får prövas i samband med dom om näringsförbud eller beslut om tillfälligt näringsförbud eller efter en senare gjord ansökan.

När en fråga om dispens prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra och tredje styckena.

En fråga om dispens får prövas i samband med dom *eller beslut* om näringsförbud eller beslut om tillfälligt näringsförbud eller efter en senare gjord ansökan.

22 §

Talan om återkallelse av dispens förs av allmän åklagare. När frågan prövas i ett särskilt mål, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra stycket. Målet får dock tas upp även av den tingsrätt som tidigare prövat frågan om dispens.

Ansökan om återkallelse av dispens får göras av allmän åklagare. Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att ansöka om återkallelse, får ansökan i stället göras av kronofogdemyndigheten. När frågan prövas i ett särskilt ärende gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 17 § andra och

⁶ Senaste lydelse 1996:314.

tredje styckena. Ett sådant ärende får dock tas upp även av den tingsrätt som tidigare prövat frågan om dispens.

Prop. 1998/99:44
Bilaga 3

24 §⁷

Tillsyn över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs utövas av *de kronofogdemyndigheter som är tillsynsmyndigheter i konkurs. Tillsynen ankommer på den kronofogdemyndighet som är tillsynsmyndighet för konkurser som handläggs vid tingsrätten* i den ort där den som är underkastad förbudet är bosatt.

Tillsynsmyndigheten har för tillsyn enligt första stycket rätt att få biträde av polismyndighet.

Om det finns skäl att misstänka att ett förbud överträds eller att den som fått dispens enligt 19 § åsidosätter vad som åligger honom i den verksamhet som avses med dispensen, eller vad som rätten föreskrivit i samband med att den beviljade dispens, skall *tillsynsmyndigheten* göra anmälan om förhållandet till åklagaren.

Tillsyn över att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud efterlevs utövas av *kronofogdemyndigheten* i den ort där den som *har meddelats* förbudet är bosatt.

Kronofogdemyndigheten har för tillsyn enligt första stycket rätt att få biträde av polismyndighet.

Om det finns skäl att misstänka att ett förbud överträds eller att den som fått dispens enligt 19 § åsidosätter vad som åligger honom i den verksamhet som avses med dispensen, eller vad som rätten föreskrivit i samband med att den beviljade dispens, skall *kronofogdemyndigheten* göra anmälan om förhållandet till åklagaren.

26 §⁸

Ett näringsförbud som överträds skall förlängas med högst fem år om det inte finns särskilda skäl att underlåta förlängning. Sker flera förlängningar, får den sammanlagda tiden för förlängning inte vara mer än fem år. *Talan* om förlängning skall *väckas* innan förbudstiden har gått ut.

När en fråga om förlängning prövas särskilt, gäller i tillämpliga delar vad som *föreskrivs i 8 § om mål om näringsförbud.*

Ett näringsförbud som överträds skall förlängas med högst fem år om det inte finns särskilda skäl att underlåta förlängning. Sker flera förlängningar, får den sammanlagda tiden för förlängning inte vara mer än fem år. *Ansökan* om förlängning skall *göras* innan förbudstiden har gått ut. *En sådan ansökan görs av åklagaren. Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att ansöka om förlängning, får ansökan i stället göras av kronofogdemyndigheten.*

⁷ Senaste lydelse 1996:314.

⁸ Senaste lydelse 1996:314.

När en fråga om förlängning
prövas särskilt, gäller i tillämpliga
delar vad som sägs i 8 a–d §§ och
17 § andra stycket.

Prop. 1998/99:44
Bilaga 3

I 20 § finns bestämmelser om återkallelse av dispens när ett förbud
överträds.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1999.
2. Den nya lydelsen av 4 § skall endast tillämpas i de fall då
konkursansökan kommit in till tingsrätten senare än ett år efter
ikraftträdandet.
3. Om en talan har väckts före lagens ikraftträdande gäller äldre
bestämmelser.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1998-11-16

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Gertrud Lennander, regeringsrådet Kjerstin Nordborg.

Enligt en lagrådsremiss den 5 november 1998 (Närings- och handelsdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Margareta Gårdmark-Nylén.

Förslaget föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

8 och 8 a §§

Det kan förekomma fall när åklagaren till stöd för ett yrkande om näringsförbud vill åberopa inte bara brott utan därutöver också omständigheter som avses i 1 a och 2 §§. Detta bör naturligtvis ske i ett och samma förfarande, nämligen i brottmålet. Utformningen av 8 § – ”näringsförbud i samband med brott” – utgör inte hinder för det. Däremot synes 8 a § ge vid handen att åklagaren i fråga om näringsförbud på sådan grund skall ”ansöka” om saken, varvid ansökningen handläggs i ett ärende. En antydning om kumulationsfallet synes böra tas in i 8 a §. Detta kan ske exempelvis genom att första meningen ges följande lydelse: ”Allmän åklagare får ansöka om näringsförbud i de fall som avses i 1 a och 2 §§, om han inte för talan om det enligt 8 §.”

I 8 a § andra stycket torde ordet ”överrätt” böra bytas mot ”högsta domstol” (jfr terminologin i prop. 1998/99:11).

8 c §

Enligt andra stycket skall, om sammanträde hålls, tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän.

Enligt 27 § första stycket lagen om domstolsärenden skall domstolens beslut grundas på det som handlingarna innehåller och det som i övrigt förekommit i ärendet. Ett ärende om näringsförbud kan alltså efter det att sammanträde hållits avgöras av en ensamdomare, som inte ens behöver ha deltagit i sammanträdet. Det är emellertid här fråga om ett brottmålsliknande förfarande. Det skulle i denna situation illa svara mot grunderna för artikel 6 i Europakonventionen, om näringsidkaren visserligen tilläts försvara sig vid ett sammanträde men ärendet sedan avgjordes i helt annan sammansättning. Lagrådet förordar att i andra stycket införs en ny andra mening av följande lydelse: ”Ärendet skall avgöras av samma domare.”

17 §

I sista meningen i andra stycket anges att det är den som har ansökt om näringsförbudet som är motpart till den sökande som vill ha förbudet upphävt. Detta kan emellertid leda till att kostnader uppkommer i de fall

sökanden har flyttat och fråga uppkommer om handläggning och sammanträde på annan ort. Till detta kommer att det är kronofogdemyndigheten i den ort där den som meddelats näringsförbud är bosatt som har tillsynen över att förbudet efterlevs. Den föreslagna bestämmelsen bör därför kompletteras så att det också blir möjligt att låta åklagare eller kronofogdemyndighet på den ort där sökanden har sitt hemvist få uppträda som motpart. Detta kan ske antingen på så sätt att respektive myndighet på sökandens hemvistort direkt blir motpart eller att ansökningsmyndigheten får rätt att lämna över ärendet till myndigheten på hemvistorten.

24 §

Enligt 8 b § första stycket andra meningen tas ett ärende om näringsförbud upp av Stockholms tingsrätt, om näringsidkaren inte har hemvist i Sverige. Någon myndighet som utövar tillsyn över ett meddelat näringsförbud finns däremot inte om näringsidkaren inte är bosatt i Sverige. Enligt Lagrådets mening blir ett näringsförbud ett slag i luften om det inte finns någon myndighet som ser till att det efterlevs. Första stycket i paragrafen bör därför avslutas med orden: ”eller, om denne inte är bosatt i Sverige, av kronofogdemyndigheten i Stockholm.”

26 §

Enligt andra stycket skall, när en fråga om förlängning ”prövas särskilt”, i tillämpliga delar gälla vad som sägs i 8 a–d §§ och 17 § andra stycket. Detta är i och för sig tillräckligt för att antyda att frågan kan prövas också i ett brottmål, antingen om överträdelse av näringsförbud eller om andra brott. Liksom i 8 a § uppstår emellertid tvivelsmål genom att i första stycket talas endast om ansökan. Detta kan botas genom att tredje–femte meningarna i första stycket ges följande lydelse: ”Talan om förlängning skall väckas eller ansökan därom göras innan förbudstiden har gått ut. Talan väcks eller ansökan görs av åklagaren. Om åklagaren i de fall som avses i 1 a och 2 §§ förklarar sig avstå från att yrka förlängning, får ansökan i stället göras av kronofogdemyndigheten.”

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 november 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Åsbrink, Schori, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén

Föredragande: statsrådet Sahlin

Regeringen beslutar proposition 1998/99:44 Ändringar i lagen (1986:436) om näringsförbud.